

TASARIDAN HAREKÂTA: İNGİLTERE'NİN 1906 TARİHLİ GELİBOLU'YU İŞGAL TASARISI İLE 1915'TEKİ AMFİBİ HAREKÂTI ARASINDAKİ MÜNASEBETE DAİR

Ferdi ERTEKİN*

ÖZ

İngiltere, 1877'de Dışişleri Bakanlığı, 1889-1914 arasında İstanbul'daki askeri ataşeleri, 1906'da Deniz İstihbarat Dairesi, Genelkurmay Başkanlığı ve Savaş Bakanlığı aracılığıyla Rumeli, İstanbul, Çanakkale/Gelibolu yarımadası hakkında ayrıntılı raporlar oluşturmuştur. Dış istihbarat kurumları tarafından farklı tarihlerde hazırlanan bu raporlar özellikle de 1906'da Britanya'nın tek bir tasarıya odaklanması sonucu doğurmuştur. Bu da Gelibolu'nun işgali ve Türklerin İstanbul'dan çıkarılması tasarısıdır. 1906'da İngiliz Genelkurmayı ve Savaş Bakanlığı tarafından hazırlanan "War with Turkey" başlıklı rapor İngiltere'nin 1915'te Gelibolu'ya düzenlediği amfibi harekât öncesi hazırladığı en detaylı işgal planlarından biri olması itibariyle Türk tarihi açısından son derece önemlidir. 1906, Türk-İngiliz ilişkileri açısından 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi'nden sonraki en kritik dönüm noktasıdır. İngiliz Genelkurmay Başkanlığı ile Savaş Bakanlığı tarafından hazırlanan ve iki bölümden oluşan bahsi geçen raporun birinci bölümünde II. Abdülhamid devrinde Rumeli, Gelibolu ve Çanakkale'nin tarihi coğrafyası, demografik yapısı ve Mart 1906'da Türk ordusunun kuvvet miktarına dair önemli bilgi ve istatistikler bulunmaktadır. İkinci bölüm, Çanakkale Boğazı'nı ele geçirmek amacıyla Gelibolu yarımadasının İngiliz deniz ve kara kuvvetlerinin amfibi harekâtı ile nasıl işgal edileceğine dair yirmi yedi maddeden oluşan son derece ayrıntılı bir rehber niteliğindedir. Bu makalede, 1906 tarihli rapor Türkçeye kazandırıldıktan sonra 1906'daki tasarı ile 1915'teki harekât arasındaki benzerlik ve değişikliklere temas edilmektedir. İngilizlerin 1915'teki Gelibolu çıkarmasının I. Dünya Harbi esnasında aniden alınmış bir karar olmayıp kökleri 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi'ne uzanan ve 1906'da olgunlaşarak uygulamanın eşiğine kadar gelen nihayet 1915'te hayata geçirilen köklü bir planın parçası olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale, Gelibolu, İngiliz İstihbaratı, Türk Ordusu, 1906 Raporu.

FROM PLANNING TO ACTING: ON THE RELATIONSHIP BETWEEN THE 1906 BRITISH REPORT ON THE OCCUPATION OF GELIBOLU AND THE 1915 AMPHIBIOUS OPERATION

ABSTRACT

Britain, through the Foreign Office in 1877, its military attachés in Istanbul between 1889 and 1910, the Naval Intelligence Department in 1906, the General Staff and the War Office, produced detailed reports on Rumelia, Istanbul and the Dardanelles/Gallipoli peninsula. The result of these reports, produced at different times by foreign intelligence services, was the concentration of British efforts on a single proposal, particularly in 1906. This is the occupation of Gallipoli and the expulsion of Turks from Istanbul. The report entitled 'War with Turkey', prepared by the British General Staff and the War Office in 1906, is extremely important in Turkish history as it is one of the most detailed invasion plans prepared by the British before the Gallipoli amphibious operation in 1915. 1906 was the most important turning point in Turkish-British relations after the Russo-Turkish War of 1877-78. The first part of the report, which was prepared by the British General Staff and the War Office, contains important information and

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 14.12.2023; Yayına Kabul Tarihi: 23.03.2024

* Dr. Arş. Gör, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, eposta: ferdiertekin@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3142-9996.

statistics on the historical geography and demographic structure of Rumelia, Gallipoli and Dardanelles during the reign of Abdülhamid II, and the strength of the Turkish army in March 1906. The second part is a highly detailed guide to the occupation of the Gallipoli Peninsula by British naval and land forces in an amphibious operation, consisting of twenty-seven items. After translating the 1906 report into Turkish, this article discusses the similarities and differences between the 1906 plan and the 1915 operation. It seeks to show that the British landing at Gallipoli in 1915 was not a sudden decision taken during the First World War, but part of a deep-rooted plan that had its roots in the Ottoman-Russian War of 1877-78, matured to the point of implementation in 1906, and was finally realised in 1915.

Keywords: Dardanelles, Gallipoli Peninsula, British Intelligence, Turkish Army, 1906 Report.

Giriş

İstanbul ve Çanakkale boğazları, tarih boyunca stratejik öneme sahip olmuştur. Batı'dan gelebilecek denizci bir devletin saldırısına karşı İstanbul'u muhafaza edebilmek, Çanakkale Boğazı ve Gelibolu'nun müdafaası ile mümkün olabilmıştır. Türk boğazlarının durumu tarih boyunca sadece Osmanlı'nın değil, Rusya başta olmak üzere, Almanya, Fransa, Avusturya-Macaristan ve İngiltere gibi Avrupalı büyük güçlerin de yakından takip ettiği bir mesele olagelmıştır. Ege, Doğu Akdeniz ve Karadeniz'deki uluslararası ticaret, özellikle İstanbul'un fethinden Boğazlar'ın kontrolünü elinde tutan Osmanlı İmparatorluğu hazinesine büyük katkılar sağlamıştır. İki denizi birbirine bağlayan boğazlar bu sebepten doğal olarak uluslararası ticaret, diplomasi, politika ve elbette istihbaratın temel merkezlerinden biri haline gelmiştir.

İngiltere ile Osmanlı arasındaki ticari ve diplomatik ilişkiler 16. yüzyıla kadar uzanmaktadır. İngiliz Kraliçesi I. Elizabeth (1533-1603) ile Sultan III. Murad (1574-1595) devrinde, William Harborne (1542-1617) Doğu Akdeniz'deki uluslararası ticaret ağına dâhil olmak amacıyla 1580'da aracılığıyla sultandan ahidname (kapitülasyon) almayı başarmış, bu ticari yakınlaşma Harborne'un Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk İngiliz elçisi olarak tayini (1582) ile iki devlet arasındaki diplomatik ilişkilerin zemini teşkil etmişti. Akdes Nimet Kurat, bu ilk elçinin tayininde ambassador (büyükelçi) tâbirinin yerine 'ajan' tâbirinin kullanıldığını belirtmektedir ki bu son derece önemli bir tespittir (Kurat, 1953, s. 31, 46). Zira I. Elizabeth devri aynı zamanda İngiliz gizli servisinin temellerinin atıldığı zaman dilimidir (Ertekin, 2022, s. 135). Bu sebepten ticari ve diplomatik ilişkiler ile istihbaratı birbirinden ayırmak mümkün değildir.

Osmanlı-İngiliz ilişkileri 18. yüzyılın sonundan itibaren uluslararası konjonktüre bağlı olarak çalkantılı bir seyir takip ettiyse de İngiliz hükûmetleri, 18. yüzyılda Osmanlı'nın yıkılması yahut parçalanmasını içeren ittifaklara girmekten çoğunlukla imtina etmiştir (Dönmez, 2014, s. 30-32). İngiltere, Türk boğazlarının müdafaasıyla ilgili muhtemel senaryoları 1768-74 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rus donanmasının Osmanlı donanması karşısında Akdeniz'deki üstünlüğünü ortaya koymasından ve 1774'teki Küçük Kaynarca Antlaşması'yla Rus gemilerinin, Karadeniz dâhil tüm Osmanlı sularında serbestçe dolaşma hakkına kavuşmasından itibaren tartışmaya başlamıştır (Yıldız, 2019a, s. 40; Dönmez, 2014, s. 30-32). 1799'da Napoléon'un Mısır'a saldırması üzerine, İstanbul'a gelen İngiliz askeri misyon heyeti Çanakkale Boğaz'ını çevreleyen istihkam ve tabya gibi savunma hatlarını tetkik etmek için bölgeye gönderilmiş, yapılan incelemeler sonucunda boğaz müdafaasının yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır (Kıbil, 2020, s. 267-268).

18. yüzyıl sonunda boğazlar hakkında toplanan bölük pörçük istihbarat 19. yüzyılda Avrupa'da merkezi istihbarat dairelerinin oluşturulması ile sistematik bir boyuta kavuşmuştur.

Britanya, ülke dışından ekonomik, siyasi, askerî istihbarat toplama hizmetini büyük oranda Dışişleri Bakanlığı'na bağlı sivil ve askeri konsoloslar, elçiler ve elçiliklerde istihdam edilen askeri ataşelerden müteşekkil diplomatik teşkilatına borçludur (Ertekin, 2022, s. 99)¹.

19. yüzyıldaki İngiliz hâkimiyetinin en önemli enstrümanlarından biri olmasının yanında ülkenin küresel çapta stratejik istihbarat kaynaklarından biri olan Kraliyet Donanması, Osmanlı İmparatorluğu'nu Fransızlara karşı kurulması planlanan bir koalisyonu ikna etmek amacıyla ticari amaçlar dışında tarihte ilk kez 1807'da, Çanakkale Boğazı'na geldi. İngiliz filosu, her ne kadar 19 Şubat 1807'da Çanakkale tabyalarından ateşe tutulduysa da Çanakkale Boğazı'ndan geçti ve 20 Şubat'ta İstanbul yakınlarına demirledi. Mısır işgali hariç tutulduğunda saltanatı boyunca Fransa ile diplomatik ve askeri ilişkileri iyi tutmaya gayret eden Sultan III. Selim (1789–1807), Mayıs 1807'de patlak veren Kabakçı Mustafa isyanı sonrası tahtan indirilip yerine IV. Mustafa (1807–1808) geçirilince, Osmanlı-Fransız yakınlaşması sona erdi. Payitaht'taki Rus ve İngiliz diplomatların da etkisiyle IV. Mustafa devrinde Osmanlı-Fransız ilişkileri bozuldu. İstanbul'daki taht değişimi üzerine Napoléon Bonaparte (1804-1814, 1815), Bâbüâli'yi terk etti ve daha etkili bir ittifak planı tasarlayarak 9 Temmuz 1807'de Rus Çarı I. Aleksandr (1801-1825) ile Tilsit Antlaşması'nı imzaladı. Antlaşmanın 8 numaralı gizli maddesi, Osmanlı topraklarının paylaşılması ile alakalıydı. Buna göre, Rumeli ve İstanbul dışında, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki tüm eyaletleri Türklerin boyunduruğundan kurtulacaktı (E. Ertekin, 2024, s. 266). Antlaşma sonrası Türk topraklarının Fransa ve Rusya arasında paylaşılacağı istihbaratını alan İngiltere, kıtanın doğu sınırını müttefiklere kaptırmamak adına 5 Ocak 1809'da Osmanlı İmparatorluğu ile Kal'a-i Sultaniye Antlaşması'nı imzaladı (Yeşil, 2010, s. 392-409; Beydilli, 2001, s. 8; Eğrioglu Ertekin, 2023, s. 330-331, 350-353). Kal'a-i Sultaniye Antlaşması'nın 11. maddesiyle İstanbul ve Çanakkale boğazları barış zamanı tüm yabancı savaş gemilerine kapatıldı (Gürgen, 2009, s. 311). Fakat 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşları sonrası Karadeniz'in kuzeyindeki Kırım, Osmanlı Devleti'nden ayrılarak özerk bir statü kazandı. Rusya 1782'de Kırım'da çıkan bir isyanı bahane ederek olaya müdahale etti ve 1793'te Kırım'ı ilhak etti. Osmanlı Devleti Karadeniz'in kuzeyindeki bu stratejik bölgeyi geri almak amacıyla Avusturya ve Rusya'ya karşı 1787-1792 savaşlarına girdi. Ancak Fransa, Prusya ve İngiltere'nin arabuluculuğu ile sona eren savaşlar sonunda imzalanan Zıştovi (1791) ve Yaş (1792) antlaşmalarıyla Osmanlı, Karadeniz'in kuzeyindeki Kırım'ın yanı sıra Kili, Akkerman, Hotin, Bender ve İsmail gibi önemli muhkem stratejik mevkileri kaybetti. Rusya, bu savaşlarla Karadeniz'in kuzeyindeki askeri ve politik hâkimiyetini tahkim etmiş oldu (Fedakâr, 2015, s. 132).

1798 ve 1806 yılları arasında, Osmanlı ve Rusya ile Fransa'ya karşı yapılan ittifaklar hariç tutulduğunda İngiliz Doğu Akdeniz stratejisinin temel amacı Boğazları Rus gemilerine kapalı tutmak üzerine kuruluydu (Yıldız, 2019a, s. 43). İngilizlerin Kırım Harbi (1853-56)'ne katılması Rusya'nın Balkanlar ve Karadeniz üzerinde hâkimiyet kurmasına engel olmak ve İstanbul'u korumak amacına matuftu (Ertekin, 2022, s. 104). İngiltere, Osmanlı'yı, stratejik konumu gereği Rus yayılmacılığına karşı doğal bir engel olarak gördüğünden 19. yüzyıl boyunca Babıâli ile mümkün mertebe dostane bir ilişki tesis etme stratejisini benimsedi (Özkan, 2022, s. 1021).

¹ Londra merkezli İngiliz istihbarat teşkilatı, 1803-1815 yılları arasında *Askeri Bilgi Deposu*; 1855-1873 yılları arasında *Topografi ve İstatistik Dairesi*, 1873-1901 yılları arasında *İstihbarat Şubesi/Dairesi*; 1901-1904 arasında *Seferberlik ve Askeri İstihbarat Dairesi*; 1904-1914 yılları arasında ise *Askeri Harekât Müdürlüğü* adları altında iş görmüştür (Ertekin, 2022, s. 137).

1791'de Rusya'nın Özi Kalesi'nin işgalinden itibaren gelişen olaylar İngiltere'yi Osmanlı Devleti'ni korumaya yönelik bir politika izlemeye mecbur etti. Her ne kadar İngilizlerin 19. yüzyılda izleyeceği Osmanlı'yı koruma politikasının temelleri bu dönemde atılmış olsa da İngilizler, hem 1821-29 yılları arasında devam eden Rum isyanı ile bağımsızlığını destekledi hem de Osmanlı'yı denize kıyısı olan donanmasız bir deniz devleti haline getiren 1827 Navarin Deniz Savaşında Türk donanmasının imhasına neden oldu (Örenç, 2009, s. 78; Demirhan, 2012, s. 41; Dönmez, 2014, s. 30-33). 19. yüzyılda Osmanlı'nın Rusya'ya karşı kazandığı yegâne harp olan Kırım Savaşı (1853-56) sonunda Paris Barış Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile Karadeniz silahsızlandırıldı ve Rus donanmasının Karadeniz'de seyrüseferi yasaklandı. Osmanlı Devleti, Avrupa devletler topluluğuna dâhil edildi ve bağımsızlığıyla toprak bütünlüğü Avrupa devletlerinin güvencesi altına alındı (Sander, 2003, s. 308-309; Yıldız, 2019a, s. 43-45).

1877-78 Osmanlı-Rus Harbi Türk-İngiliz ilişkileri açısından dönüm noktalarından birini teşkil etti. Zira Osmanlı ordusunun bu harpte aldığı mağlubiyet sonrası imzalanan Ayastefanos Antlaşması, imparatorluğu sadece büyük bir askeri ve mali yükün altına sokmakla kalmadı aynı zamanda zaten çökmekte olan İngiliz-Osmanlı dostluğuna ağır darbe indirdi (Tokay, 2019, s. 66). 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi'ni müteakip, Rus askerlerinin Yeşilköy'e kadar gelişi Britanya dâhil tüm Avrupalı güçleri yeniden alarma geçirdi. 1878'de imzalanan Berlin Antlaşması, Türk Boğazları ile ilgili eski statükoyu yeniden yürürlüğe koydu ve Rusya, Ayastefanos Antlaşması ile edindiği kazanımların birçoğunu kaybetti. Bu antlaşma ile Rusya'ya Karadeniz'de filo bulundurma izni verildiyse de Boğazlar üzerindeki hâkimiyet Osmanlı İmparatorluğu'na bırakıldı (Yıldız, 2019a, s. 47).

William Harborne'un Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk İngiliz büyükelçisi olmasıyla İstanbul'da teşekkül eden İngiliz diplomatik teşkilatı, 19. yüzyılın ikinci yarısında Stratford Canning'in² (1809-1858) İstanbul büyükelçiliği sırasında büyük gelişme gösterdi ve zamanla elçiler ile konsololar, İngiliz Dışişleri'nin ve büyükelçisinin ajan-muhbirleri haline geldi. 1877-78 Osmanlı-Rus (93 Harbi) Harbi Türk-İngiliz ilişkileri açısından olduğu kadar İngiliz istihbaratı açısından da büyük önem taşımaktadır. Zira bu harp sonrası 1878'de Berlin Antlaşması ve Kıbrıs Konvansiyonu ile İngiltere Osmanlı İmparatorluğu'ndaki mevcut konsololara ilaveten bir de askeri konsolosluk makamı ihdas etti (Kocabaşoğlu, 2004, s. 3, 119-120). Sivil konsololar askeri meselelerde uzman değildi. 93 Harbi iki devlet arasındaki ilişkilerin niteliğini değiştirdi. İngiltere bu tarihten itibaren askeri konularda uzman yetişmiş personelini –askeri konsololar ve askeri ataşeler- Osmanlı ordusu ve konsolosluklarına tayin etmeye başladı. 1877'de harp patlak verdiğinde İstanbul'daki İngiliz Elçiliği'ne askeri ataşe olarak John Cookson Fife (1844-1911) ve Eardley Maitland (1833-1911) tayin edildi (Ertekin, 2022, s. 81-82).

Yeniden şekillendirilen jeopolitik ortamda İngiliz kordiplomatiği ve 1877 Şubat'ında merkezileşen *Deniz İstihbarat Dairesi* bütün dikkatini İstanbul ve Çanakkale üzerine yoğunlaş-

² Stratford Canning, Eton ve Cambridge King's Kolej'de öğrenim gördü. Kuzeni George Canning'in ilk Dışişleri Bakanlığı sırasında (1807-1809) Dışişleri'ne girdi ve 1808'de İstanbul'a birinci kâtip olarak atandı ve 1810-1812 yılları arasında maslahatgüzar ve elçi olarak görev yaptı. Daha sonra Viyana, Bern ve Amerika Birleşik Devletleri'nde çeşitli görevler yaptıktan sonra İstanbul'a büyükelçi atandı ve bu görevi 1829 yılına kadar sürdürdü. Bu tarihten sonra bir süre Avam Kamarası'nda görev yaptıktan sonra 1842 başında yeniden İstanbul'a gönderildi. Bu görevi, aralıklarla 1858 yılına kadar sürdürdü. Canning, Rusya'ya karşı Osmanlı devletini müdafaa stratejisi, içerde gayrimüslimlerin haklarını destekleyen politikası ve Osmanlı reform ve islahatı konusundaki çabalarıyla tanınmaktadır (Kocabaşoğlu, 2004, s. 34).

tırdı. İngiltere, Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla 1877'de 'Reports and Memoranda Relative to Defence of Constantinople and other positions in Turkey and on Routes in Roumelia [İstanbul ve Türkiye'deki Diğer Mevkilerin Müdafaasına ve Rumeli'deki Güzergâhlara İlişkin Memorandum ve Raporlar]' başlığı ile son derece ayrıntılı raporlar oluşturdu. İmparatorluk bekâsının jeost-ratejik kilit taşları olan Türk boğazlarının olası Rus tehdidine maruz kalması ihtimaline karşın İstanbul ve Rumeli'den askeri, demografik, topoğrafik tüm bilgiler toplandı ve tasnif edildi (TNA, FO 424-38, 1877). 12 Ekim 1880 tarihli bir askeri atâşe raporunda Gelibolu yarımadasının zaptı İngiliz gündemine tekrar geldi (Yıldız, 2019a, s. 47-48). 1895 Temmuz ayı sonuna gelindiğinde dönemin Başbakanı Lord Salisbury (1895-1902), Almanya'nın Londra Büyükelçisi von Hatzfeldt'e Osmanlı İmparatorluğu'nu gizlice paylaşma planından bahsetmekteydi (Baykal, 1944, s. 779).

Kasım 1889-Kasım 1896 tarihleri arasındaki yaklaşık 7 yıl süren hizmetiyle, Osmanlı topraklarında askeri atâşe olarak en uzun süre görev yapan İngiliz subaylarından biri olan Herbert Charles Chermiside (1850-1929), Ocak 1896'da, "İngiliz donanma kuvvetleri tarafından Çanakkale'nin ani bir baskınla ele geçirilmesinin imkânı" başlığını taşıyan ayrıntılı bir rapor kaleme aldı. *The National Archives*'da bulunan askeri atâşe raporlarının, düzenli olarak tutulmaya başlandığı 1889'dan 1914'te Osmanlı İmparatorluğu'na harp ilân edinceye değin İngiliz istihbaratı, İstanbul ve Çanakkale boğazlarını sürekli gözetim altında tuttu (Ertekin, 2022, s. 227-229, 203; Ertekin, 2023a, s. 31).

1903'te Deniz İstihbarat Dairesi Müdürü, İstanbul'un bir Rus işgaline uğramasının İngilizlerin 'Doğu Akdeniz'deki stratejik konumunda belirgin bir değişiklik yaratmayacağı' kanaati-neydi. Ayrıca *İmparatorluk Müdafaa Komitesi* bir Rus işgalinin Akdeniz'deki mevcut stratejik konumu temelden değiştirmeyeceği görüşündeydi (Sander, 2003, s. 381; Özkan, 2022, s. 1022). 1905'te İngiliz Genelkurmayı ve Savaş Bakanlığı, üstün hizmet madalyalı Yarbay George Francis Milne (1866-1948)'e 'Eastern Turkey in Europe [Doğu Rumeli]' başlıklı son derece detaylı bir rapor hazırlattı³. İngiliz askeri istihbaratının merkezi kurumu olan *Askerî Harekât Müdürü* William Robert Robertson (1860-1933)'in riyasetinde hazırlanan bu raporda, Edirne Vilayeti ve İstanbul Boğazı'nın müdafaası açısından son derece önemli olan Çatalca Yarımadası ayrıntısıyla tasvir edilmekteydi (TNA, FO 881/8589X, 1905, s. 1-175).

1904-1906 yılları arasında İngiliz-Osmanlı ilişkilerini derinden etkileyen birkaç olay vuku buldu. 1904'te İngiltere ile Fransa arasında Dostluk Antlaşması imzalandı. 1905'te Japonya, Rusya'yı mağlup etti. 1906 yılı başında Osmanlı Devleti ile Mısır Hidivliği arasında Sina Yarımadası'nda bulunan sınır sebebiyle -Taba olayı- çıkan bir kriz Birinci Dünya Savaşı'ndan çok daha önce, bir Osmanlı-İngiliz savaşının başlaması ihtimalini doğurdu. İngiltere bu süreçte, -tıpkı 1807 de olduğu gibi- isteklerini dikte ettirmek amacıyla Çanakkale Boğazı'na da bir harekât planladı (Özkan, 2022, s. 1020-1037)⁴. 'War with Turkey (Türkiye ile Savaş)' başlığı taşıyan ve Türkçe literatürde ilk kez yayımlanacak olan bu harekât raporu, Çanakkale Boğazı'nı geçmek

³ İngiltere'nin İstanbul'u resmen işgal kararı alınması üzerine İngiliz Genelkurmayı ve Yüksek Komiserliği tarafından 1920 Mart'ında General Milne'ye İstanbul'u resmen işgal edecek müttefik birliklerinin başında olması emredilmişse de Fransa'nın baskıları sonucunda bu görev Fransız General Franchet D'Esperey'e verilmişti (Benhür ve Aktan, 2024).

⁴ Thomas Hobbes, Britanya'yı Tevrat'ta adı geçen *Leviathan* isimli bir deniz canavarına benzetir. *Leviathan* tıpkı 19. yüzyılın küresel deniz gücü Britanya İmparatorluğu gibi karadakinin boğazına dolanır, onu kuşatır ve ambargo uygular (Ertekin, 2022, s. 36).

ve İstanbul'u ele geçirmek amacıyla Gelibolu yarımadasını işgal etme planıydı. Ancak dönemin İngiliz karar alıcıları bu harekâtı son derece riskli bulduğundan planın uygulanması ilerleyen bir tarihe, 1915'e ertelendi. Genelkurmay ve Savaş Bakanlığı'nın iki bölümden oluşan, 30 Nisan 1906 ve 11 Temmuz 1906 tarihleri taşıyan *War with Turkey* başlıklı raporunun yanı sıra Ağustos 1906'da Deniz İstihbarat Müdürü Kraliyet Donanma Subayı Yüzbaşı Charles Ottley 'Forcing of the Dardanelles, in the event of War with Turkey (Türkiye ile Harbe Girilmesi Halinde Çanakkale Boğazı'nın Zorlanması)' başlıklı bir rapor daha kaleme aldı (Özkan, 2022, s. 1022-1023, 1030). Böylece 1906 senesi, Türk-İngiliz münasebetleri açısından 93 Harbi'nden sonra ilişkilerin tamamen kopma noktasına geldiği bir sene oldu. İşler daha da ciddiye bindi ve rapordan bir sene sonra 1907'de Osmanlı topraklarını paylaşmaya dayalı İngiliz-Rus Antlaşması imzalandı (Özcan, 2000, s. 306).

İngiltere'de 3 kere Başbakanlık (1885-86, 1886-92, 1895-1902) ve 4 kere Dışişleri Bakanlığı (1878, 1885-86, 1886-92, 1895-1900) koltuğuna oturmuş Lord Salisbury'nin tabiriyle İngiltere'nin 1906'ya kadar tüm doğu politikasını, bir uçta Hint İmparatorluğu, öte uçta ise Boğazların kıyısındaki Türklerin vaziyeti tayin etmişti (BL, IOR/L/PS/10/623, s. 40-41). 23 Temmuz 1908'de ilân edilen II. Meşrutiyet ve 27 Nisan 1909'da II. Abdülhamid'in tahtan indirilmesi de iki devlet arasındaki ilişkilerin düzelmesini sağlayamadı. Alman yanlısı İttihat ve Terakki Komitesi özellikle 1913'teki Babiâli Baskını sonrası iktidarı tamamen tekeline aldı ve Osmanlı İmparatorluğu, Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın safında İngiltere, Rusya ve Fransa'nın karşısında 11 Kasım 1914'teki resmi savaş ilanı ile I. Dünya Harbi'ne dâhil oldu (Arı, 1997, s. 72).

Harbe girdikten sonra Almanya'nın baskısıyla Kafkaslar'da bir cephe açıldı. Rus Çarı II. Nikolay (1894-1917) Kafkaslar'da açılan yeni cephe ile başa çıkabilmek adına İngiltere ve Fransa'dan acil yardım talebinde bulundu. Çar'ın talebi üzerine İngiltere ve Fransa hem müttefikleri Rusya'ya yardım ulaştırabilmek, hem de Osmanlı Devleti'ni savaştan çekilmeye zorlamak için Çanakkale'yi geçerek İstanbul'u işgal etmeye karar verdi (Köse, 2019, s. 8-9)⁵.

Böylece nihayet 1877'den beri 'sistematiik olarak düzenli bir biçimde' toplanan istihbarat, Çanakkale/Gelibolu'yu işgal etmek ve İstanbul'u ele geçirmek amacıyla salt bir tasarı olmaktan çıkıp uygulamaya kondu.

İngiliz donanmasının 18 Mart 1915'te denizde yaşadığı bozgun sonrası 25 Nisan 1915'te başlayan karaya çıkarma teşebbüsü Rusya'da kaygı uyandırdı. Gelibolu çıkarmasının başarılı olması halinde İngiltere ve Fransa boğazlar bölgesinde üstünlüğü ele geçirebilirdi. İngiltere, Fransa ve Rusya, İtilaf Devletleri donanmasının Boğazlar'dan geçeceğine kesin gözüyle bakmaktaydı. İngiliz ve Fransız müttefik donanmasının Çanakkale Boğazı'na deniz harekâtının harekâtının devam ettiği tarihlerde İngiliz ve Fransız hükümetleri İstanbul'un Rusya'ya bırakılmasını kabul eden gizli bir antlaşma imzaladı (Sander, 2003, s. 380-381; Köse, 2019, s. 11-20; Bozkurt, 2024). Antlaşma imzalanmadan önce taraflar arasında İstanbul'un geleceği hakkında muhtelif müzakereler yürütülmüştü. Rus Dışişleri Bakanı Sergei Dmitrievich Sazonov (1860-

⁵ Esasında Osmanlı istihbaratı 1886'dan bu yana Rusya'nın meşhur Filippov Planı'ndan haberdardı. Filippov Planı Rusya'nın Türk boğazlarına yönelik gizli harekât planıydı. Petersburg Sefareti Ataşemiliteri Erkân-ı Harbiye Miralayı Ziya Bey'in çabasıyla ele geçirilmiş olan bu plan 1886'da II. Abdülhamid'e arz edildi. Plana göre, 22.000 mevcutlu bir kuvvet, Sivastopol ve Odessa'dan kalkacak Rus gemilerine bindirilerek Boğaz girişini tutacak ve Rumeli Feneri bölgesini zapt ettikten sonra, Boğazdaki diğer tabyaları etkisiz hale getirerek, İngiliz donanması yardımı gelmeden İstanbul'u işgal edecekti (Yıldız, 2019b, s. 170).

1927)'un İngiliz Dışişleri Edward Grey (1862-1933)'e sunduğu teklife göre, İngiliz birlikleri İstanbul Boğazı'nın Asya yakasını, Fransız birlikleri ise Avrupa yakasının işgal edecekti. Teklifte Rus birliklerinin payına ise Karadeniz'den Ortaköy ve Kuzguncuk'a kadar uzanan bölge, Aya-sofya, Fener, Ekümenik Patrikhane ve civarı düşmekteydi. 16 Mart 1915'te İngiliz Savaş Bakanı Kitchener, Sazonov'un teklifine, müttefiklerin işgal bölgeleri hakkında detaylı bir anlaşma yapılması için oldukça erken olduğu, öncelikle İstanbul'un ele geçirilmesi gerektiği belirten bir yanıt verdi. Gizli *İstanbul Antlaşması*, müttefiklerin İstanbul'daki işgal yönetimi hakkındaki planlarını müzakere ettiği günlerde imzalandı (Polat, 2018, s. 126-128). Mart-Nisan 1915'te imzalanan İstanbul Antlaşması'na göre harbin galibiyetle sonuçlanması halinde, Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi, İstanbul, Midye-Enez hattına kadar Güney Trakya'nın, Rusya'ya bırakılmasına karar verildi. İngiliz ve Fransız hükümetleri, bu sonucun hem adil hem de uygarlığın yararına olduğu görüşündeydi (BL, IOR/L/PS/10/623, s. 2-3, 115, 225).

Fakat İtilaf Devleti'nin Çanakkale/Gelibolu'ya düzenlediği harekâtlar başarısızlığa uğrayınca, vaat edilen yardım gönderilemedi ve Ekim 1917'de Rusya'da Bolşevik Devrimi patlak verdi. Çanakkale/Gelibolu'daki hezimet ve Rusya'da vuku bulan devrim, itilaf devletlerinin İstanbul hakkındaki bütün planlarını suya düşürdü. Britanya Genelkurmayı tarafından kaleme alınan 2 Aralık 1918 tarihli bir stratejik değerlendirme raporuna bakılırsa I. Dünya Harbi'nde itilaf devletlerinin Çanakkale'deki başarısızlığı, Rusya'da gerçekleşen devrimin ana nedenleri arasında sayılmaktadır (BL, IOR/L/PS/10/623, 1918, s. 71). Her ne kadar I. Dünya Harbi, İtilaf Devletleri'nin zaferiyle sonuçlansa da Çanakkale cephesine alınan bu mağlubiyet 1991'de Sovyetler Birliği'nin çöküşüne değin sadece Rusya'nın değil, neredeyse tüm dünya coğrafyasının kaderini şekillendirdi.

1.Osmanlı İmparatorluğu ile Harp: 1906 Raporu

Londra'da *The National Archives*'da Savaş Bakanlığı (WO) tasnifinde yer alan 'War with Turkey' başlıklı rapor, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Çanakkale, Gelibolu yarımadası, yarımadanın kuzeyi, Bolayır hatları, Makedonya sahilleri ve Türk ordusunun kuvvet miktarı ele alınmaktadır. Birinci bölüm ile ikinci bölüm birbirine tamamlar niteliktedir. İlk bölümde karaya çıkarma yapılmaya müsait bölgeler ile Gelibolu ve Çanakkale'deki istihkâmlar tablolar halinde numaralandırılmış, ikinci bölümdeki işgal planı bu numaralara atıfla oluşturulmuştur.

Rapora göre Gelibolu yarımadasının en kısmında Kırım Harbi esnasında 1854'te müttefikler tarafından inşa edilen Bolayır hatları bulunmaktaydı. 1906'da yarımadanın nüfusu Türk ve Rumlardan oluşmaktaydı. Gelibolu, Edirne Vilayeti'nin sancak merkeziydi ve bir mutasarrıf tarafından idare edilmekteydi. Gelibolu'nun Türk, Rum ve Yahudilerden oluşan 15.000 kişilik bir nüfusu vardı. 1906'da körfezin güney batısında bir kışla ve küçük çaplı başka kışlalar mevcuttu. Bunun dışında müdafaa amaçlı yapı bulunmamaktaydı. Maydos/Eceabat, 900 haneli ve yaklaşık 5000 nüfusa sahip bir Rum kasabasıydı. Maydos/Eceabat'ı civarındaki köylerde çoğunlukla Türkler yaşamaktaydı. Eceabat civarındaki başlı Türk köyleri: Kilitbahir (230 hane), Seddülbahir (90 hane), Büyük Anafarta (100 hane), Küçük Anafarta (100 hane), Ilgarköy (50 hane) ve Selvili'ydi (35 hane). Yarımadanın kuzeyinde ise daha ziyade Rum nüfus yaşamaktaydı. Kuzeydeki belli başlı köylerse Burgaz/Bergas (80 hane), Galata (100 hane) ve Bolayır (300 hane) idi. Yarımada da çoğunlukla tahıl, tahılın yanı sıra bir miktar pamuk ve meyve yetiş-

tirilmekteydi. Bölgede kereste oldukça sınırlıydı ancak Yalova yakınlarındaki Ilgardere ve Yalova'da küçük çam ormanları mevcuttu. Bir telgraf hattı yarımada boyunca uzanmakta ve dar boğazlardan Çanakkale Boğazı'nı geçmekteydi.

Raporda Saroz Körfezi ve Ege'de karaya çıkarma yapmaya müsait bölgeler şöyleydi:

No	Yer	Ulaşım	Yorumlar
1	Bakla Limanı	Arabalar kolayca Bolayır Köyü'ne girebilir.	Dezavantajları: 1- Bolayır mevki ve köyünden ateş altında kalınabilir. 2- Tüm liman sığ. 3- Kıyı, kayalıklarla çevrili.
2	Kabatepe ile Suvla Koyu arasında	İçeri giriş kolay.	Kuzey doğudan korunmaktadır. Batı rüzgârlarına maruz kalmaktadır.
3	Kabatepe'nin güneyindeki açık kumsal	Küçük Anafarta ya da Eceabad'a doğru giden 1.6 kmlik yol idare eder durumda. Fakat kışın çamur deryası. Kabatepe-Eskiköy yolu tekerlekli araçlar için elverişsiz.	Buradan doğrudan Kilitbahir'deki sırta bakan savunmaya ilerlenebilir. Bölge açık, hafif dalgalı, çoğunlukla tahıl ekili arazilere sahip ve az sayıda ağaç var. Kumlu derin ve dar çukurlardan akan akarsular, sadece hafif çaplı engel oluşturuyor. Eceabad civarındaki kırsal alanda meyve yetiştiriliyor.
4	Suvla Koyu	Lagün nedeniyle iç kesimlere erişim zor ve sınırlı.	-
5	Ece Koyu/Limanı	Koca Dere içine giriş kolay, buradan Eceabad'a giden yollar iyi durumda.	İyi durumda korunaklı bir iniş ancak oldukça küçük.
6	Bakla Burnu (Saroz Körfezi)'nin güney koyu	-	Çok iyi bir iniş yeri ancak Bolayır hatlarından sadece 730 ila 910 metre uzaklıkta.
7	Seddülbahir	Alçıtepe (Krithia)'den Eceabad'a uzanan yol. Kilitbahir'e giden yol.	Sadece küçük tekneler için iniş mümkün.
8	Helles [İlyasbaba] Burnu'nun batısı	Oldukça pratik bir eğimle içeriye erişim var.	Korunaklı bir koydaki sahil, mükemmel iniş yeri.

Kilidbahir ile Eceabad arası, Kilya Koyu, Bigalı Kalesi, Gelibolu ve Gelibolu'ya kadar tüm sahil boyunca belli başlı bölgeler, Çanakkale içlerine doğru karaya asker çıkarılabilecek belli başlı yerler olarak kayda geçmişti (TNA, WO 106/1461).

1.1. Çanakkale/Gelibolu Yarımadasındaki Müdafaa

Raporda Çanakkale/Gelibolu yarımadasındaki müdafaa⁶ “Avrupa ve Asya” olmak üzere iki bölüme ayrılmıştı. Avrupa yakasında müdafaa *a.* girişteki Seddülbahir tabya/istihkâmları, *b.* Darboğazdaki Kilibahir tabya ve istihkâmlar ve *c.* Maydos [Eceabad]'un kuzey doğusundaki müstahkem tabya ve istihkâmlar olmak üzere üç kısma ayrılmış ve aşağıdaki gibi numaralandırılıp tablo haline getirilmişti:

No	Tabya Adı	Silahlanma	Geriden Koruma	Yorumlar
1	Helles Burnu (İlyasbaba Burnu)	2 adet 24 cm'lik Krupp topu	Geçit, tek katlı bir baraka, kemerli geçit ve her iki kanattan erişim.	Garnizonda 13 subay, 250-300 arası asker var.
2	İlyasbaba Burnu Sahra Bataryası	6 adet 8.7 cm'lik sahra topu	-	Burada 70-90 metre genişliğinde alçak mazgalları olan küçük bir toprak tabya mevcut.
3	Seddülbahir Tabyası	6 adet 28 cm'lik Krupp topu 6 adet 8.7 cm'lik Krupp sahra topu ve 3 adet 21 cm Havan topu.	Kuzeydoğu ve güneybatı tarafları. Eski duvarlar kare biçimde yığma taştan yapılmış ve siperle örtülmüş.	13 subay ve 250- 300 arası asker, bir tabur kışlası ve bir projektör mevcut.
17	Namazgâh Tabya	1 adet 28 cm'lik Krupp, 1 adet 26 cm'lik Krupp, 1 adet 24 cm'lik (35 kalibre), 9 adet 24 cm'lik (22 kalibre) Krupp, 3 adet 21 cm'lik Krupp, 3 adet 15 cm'lik Öbüs.		Merkezi Karargâh. Her iki yakadaki diğer tabyalarla telgraf bağlantısı var. 1 tabur için -biri içeride biri dışarıda- 2 kışla.
12	Cin Dere (?)	6 Nordenfelt topu	-	-

⁶ Çanakkale'deki tabyaların yeri ve tarihi arkaplanı için bkz. Acioğlu, 2016, s. 1-57.

11	Gonca Suyu Tabyası	3 adet 15 cm'lik Krupp 1 adet sahra topu 2 adet eski havan topu	Arka tarafında yığma taş kışla var.	Cephe 250 metre uzunluğunda. Garnizonda 4 subay ve 120 asker vardı. Bu mevzi 1b grubundaki diğer tüm bataryaları komuta eder.
18	Palaz Baba Tabyası	2 adet 15 cm'lik Krupp 3 adet Öbüs 2 adet eski Havan	-	Garnizonda 1 subay ve 15 asker var.
9	Yıldız Tabya	10 adet 15 cm'lik Krupp 6 adet 21 cm'lik Havan	-	Cephe 250 metre uzunluğunda. Garnizonda 4 subay, 120 asker mevcut.
13	Rumeli Mecidiye Tabyası	2 adet 28 cm'lik Krupp 4 adet 24 cm'lik Krupp 1 adet 8.7 cm'lik Krupp sahra topu	-	Sol cenahta kuzeyde, iki katlı büyük bir yapı ve arkada ambar mevcut.
10 ya da 14	Sahra Topçu Bataryası	6 sahra topu		Son derece alçak toprak siper mevcut.
16	Hamidiye II (Toprak Tabya)	2 adet 35.5 cm'lik Krupp 3 adet Sahra topu	Arkada 200 askerlik bir kışla mevcut.	Modern tabya. Sol cenanında sahra topları mevcut.
22	Değirmenburnu Tabya	6 adet 24 cm'lik Krupp 1 adet 21 cm'lik Krupp	Geçit mazgalı bir duvarla kapatılmış.	200-250 asker. 1 tabur için ambar ve eski bir kışla. Sol cenahın üzerinde ve arkada iki yapı mevcut.
21	Sahra Topçu Tabyası	6 adet mühimmatsız sahra topu	-	-
25	Çam Burnu Tabyası	2 adet 15 cm'lik (14 kalibre) top		Modern tabya. Telgraf istasyonu sol cenahın 90 metre kuzeyinde.
26	Çam [burnu] Kalesi	Silahlandırılmamış	--	-

Tasarıdan Harekâta: İngiltere'nin 1906 Tarihli Gelibolu'yu İşgal Tasarısı ile 1915'teki...

28	Kilye Lodos ya da Maydos Tabyası	2 adet 15 cm'lik Krupp		2 subay, 50 asker mevcut.
32	Sarı Tabya	2 adet 15 cm'lik Krupp	Kapalı toprak tabya	2 subay, 50 asker. Hen-deği yok ancak önünde çok dik bir yokuş var.
33	Bigalı Kalesi	Silahlandırılmamış		Eski yekpare taştan yığma kale. 50 asker mevcut.
34	Çakal/Ak Tabya	2 adet 15 cm Krupp	Arka taraftaki tepelerden hâkim mevkide.	2 subay, 50 asker
35	Akbaşı/Akbaş Tabya	Silahsız. 2 adet 15 cm'lik Krupp getirilmesi önerildi.		Toprak tabya (TNA, WO 106/1461).

Asya yakasında ise müdafaa, "a-giriş, b-geçitler (Çan) ve c- Nagara mevki" olmak üzere 3 kısma ayrılmıştı. Bu istihkâmlar/tabyaların tamamı Gelibolu yarımadasındaki yüksek araziye hâkim konumdaydı.

No	Giriş	Toplar	Yorumlar
4	Orhaniye Tabya	2 adet 24 cm'lik sahra topu	-
5	Orhaniye Tabya Sahra Topçu bataryası	5 sahra topu	Orhaniye Tabya'nın biraz aşağısında.
6	Kumkale	9 top (15-28 cm'lik), 3 sahra topu.	Alçak seviyede.
7a	Dardanos Tabyası	2 adet 15 cm'lik	270-320 metre yükseklikte.
No	Geçitler	Toplar	Yorumlar
19	Hamidiye I Tabyası	2 adet 35.5 cm'lik 7 adet 24 cm'lik 7 adet sahra topu	Sırtın 1.3 km'sine hâkim.
20	Hamidiye III	2 adet 35.5 cm'lik 1 adet 21 cm'lik 4 adet 15 cm'lik öbüs	Kilitbahir yukarısındaki sırta hâkim.

23	Rumeli Mecidiye Tabya	13 adet sahra topu	-
24	Anadolu Mecidiye Tabya	14 adet top 15 adet 28 cm'lik 1 adet sahra topu	Alçak seviyede.
No	Nagara Mevki	Toplar	Yorumlar
29	Maltepe Tabya	4 adet 15 cm'lik	200 metreye hâkim
30	Nagara Kalesi	9 top (15'ten 26 cm'e)	Alçak seviyede
31	Nagarababa Tabya	2 adet 15 cm'lik	110-140 metreye hâkim (TNA, WO 106/1461)

Asya yakasında karaya çıkarma yapılabilecek belli başlı yerler şunlardı:

1. (Midilli'nin karşısında) Edremit Körfezi'ndeki Narlı yakınları. Burası oldukça elverişli bir çıkarma yeriydi ancak iç kesimlerdeki arazi koşulları çetindi. Ayrıca buradan Çan'a uzanan 80 km'lik yol oldukça kötü durumdaydı.

2. Beşika Körfezi. İyi havalarda oldukça elverişli bir çıkarma yeriydi. Ayrıca Çan'a bir önceki mevkiiden daha yakındı ancak zorluklar oldukça fazlaydı ve Menderes Nehri'nin geçilmesi de bu zorluklara dâhildi.

3. Menderes Nehri'nin ağzı. Buraya bir çıkarma yapılması halinde, Çanakale Boğazı girişindeki, 1-Helles/İlyasbaba Burnu, 2- Helles Burnu Sahra Bataryası, 3- Seddülbahir Tabyası, 4- Orhaniye Tabyası, 5- Orhaniye Tabya Sahra Topçu Bataryası ve 6- Kumkale'nin önceden susturulması gerekmektedir. Buradan Çan'a uzaklık 25 km civarındaydı. Bu yol kışın bile geçmeye müsaitti ve zemini elverişliydi (TNA, WO 106/1461).

1.2. Bolayır Hatları

Bolayır hatları⁷ da üç kısma ayrılmaktaydı: 1. ana hat, 1854'te Kırım Harbi esnasında Fransız ve İngilizler tarafından inşa edilen eski hatlardı. Bu hatlar yarımada boyunca Bolayır Köyü'nün biraz güneyinde Saroz Körfezi'nden Marmara Denizi'ne kadar neredeyse düz bir çizgi halinde uzanmaktaydı. 2. orta hat, Türkler tarafından 1878'de (93 Harbi) ihmal edilen orta hattı. 3. ileri hat 1878'de Bolayır Köyü üzerinden Uzun Tepe'ye kadar uzanan ileri hattı. Rapora bakılırsa 1906'da ikinci ve üçüncü hatlar işlevsiz haldeydi. 1 numaralı ana hat ise Napolyon Tabya (Yıldız Tabya), Sultan Tabya ve Viktorya Tabya'dan (Ay Tabya) müteşekkildi.

⁷ Bolayır'daki tabyalar ve günümüzde Çimpe Kalesi olarak bilinen yapının esasında Bolayır Merkez Tabyası olduğu yönündeki iddia için bkz. Ülkü 2020: 175-188. Bahsi geçen makaledeki iddiaları desteklercesine dönemin İngiliz askeri ataşe raporları arasında (Ertekin, 2022) yahut 1906'daki "War With Turkey" başlıklı raporda, bölgedeki tüm savunma yapıları ayrıntısıyla listelenmiş olmasına rağmen Çimpe Kalesi'nin adı anılmamaktadır. Bkz. TNA WO 106/1461.

Napolyon Tabya, dış kenarı 120-125 metre olan nizami beşgen müstahkem bir tabyaydı. Bu tabya deniz kıyısına 1.3 km uzaklıkta ve deniz seviyesinden 120 metre yükseklikteydi. Bu tabyada 4 adet 15 cm'lik Krupp ve 12 adet sahra topu mevcuttu. Sultan Tabya, bu hattın en stratejik mevkiinde, ana sırtın doruk noktasında yer almaktaydı. Bu tabyadan her yöne doğru ateş edebilmek mümkündü. Sultan Tabya, çevresi 1,8 km uzunluğunda altıgen, müstahkem bir yapıydı ve yaklaşık 550-600 metre derinliğe sahipti. Sultan Tabya'da 33 adet 8.7 cm'lik sahra topu ve 2 ufak dağ topu mevcuttu. Viktorya Tabya, Marmara Denizi'ne hâkim bir konumda, 120 metre yüksekliğindeki bir tepenin üzerinde yer almaktaydı. Burası küçük, açık bir yapıydı ve buraya silah monte edilmemişti. Ayrıca bakımsız bir görünüme sahipti. 1. hattın toplam uzunluğu 6-6,5 km civarındaydı.

Bolayır müdafaasındaki ikinci orta hat Sultan Tabya ile Bolayır arasındaki tabyalardan müteşekkildi. Tabyaların arkası, ana mevziden atışe maruz kalabilecek şekilde açıktı. Tabyalar arasındaki bağlantılar genel olarak eksikti. Bu hat genel olarak tamire muhtaç durumdaydı.

Bolayır müdafaasını oluşturan üçüncü, ileri hat Bolayır Köyü civarındaki tabyalardan müteşekkildi. Bu tabyaların arka kısımları açıktı ve ana hattın top ateşine maruz bırakılabilirdi. Bu mevzi ele geçirildiği takdirde çok güçlü hale getirilebilirdi. Zira önündeki açık vadiye hâkimdi ve İngiliz saldırısını karşılayabilecek siperi yoktu (TNA WO 106/1461).

I. Dünya Harbi devam ederken Ocak 1915'te Kahire'de 1. baskısı yapılan, oldukça kısa süre içinde Şubat 1916'ya kadar genişletilip gözden geçirilerek 8. baskıya ulaşan *The Handbook of the Turkish Army* adlı eserde Bolayır hatları, İstanbul ve Çanakkale boğazları hakkındaki istihbarat güncellenmişti. Esere göre, "Bolayır hatları Gelibolu Yarımadası'nın en dar noktasında kuzeyden gelebilecek olası bir saldırıya karşı müdafaaya amacıyla inşa edilmişti. 1912-1913 yılları arasında Balkan Harpleri esnasında bu hatlar tahkim edilmişti. 1911'de, mayın döşenecek bölgelerin tespiti de dâhil olmak üzere Çanakkale ve İstanbul boğazlarındaki müdafaanın yeniden şekillendirilmesi ve tahkimine yönelik önerileri değerlendirmek üzere bir komisyon kurulmuştu" (The Handbook of Turkish Army, 1916, s. 130).

1.3. 1906'da Türk Ordusu'nun Kuvvet Miktarı ve Tertibi

Türk ordusunun Mart 1906'daki kuvvet mevcudu aşağıdaki gibiydi:

	Piyade	Süvari	Topçu
Nizam ve İhtiyat	240.000	30.000	47.000
1. Sınıf Redif	240.000	5.000	16.000
2. Sınıf Redif (vasat milisler)	390.000	-	-
Hamidiye Süvarisi	-	27.000	-
Müstahfız	90.000	-	-
Diğer şubeler	15.000	-	-

Ferdi Ertekin

1906'da Osmanlı ordusunun toplam mevcudu 1.100.000 asker ve 1650 top olarak kayda geçmişti (TNA, WO 106/1461) ki bu bilgi, dönemin İngiliz askeri ataşe raporlarıyla örtüşmektedir (TNA, FO 195-2226, No: 2).

1906'da Osmanlı ordusu, 7 ordu ve 2 müstakil fırkadan ibaretti: I. Ordu/İstanbul, II. Ordu Edirne, III. Ordu Selanik, IV. Ordu Erzincan, V. Ordu Şam, VI. Ordu Bağdat, VII. Ordu San'a merkezliydi. İki müstakil fırka ise Hicaz ve Trablusgarp merkezliydi.

Osmanlı ordusunun İstanbul, Edirne ve Selanik merkezli ilk 3 ordusunun tertibi ise şöyleydi:

Ordu	Merkezi Karargâh	Sınıf	Asker	Top
I. Ordu	İstanbul	Nizam/muvazzaf	300.000	962
II. Ordu	Edirne	Nizam ve Redif		
III. Ordu	Selanik	Nizam ve Redif		

Osmanlı ordusunun Erzurum, Suriye, Mezopotamya, Yemen merkezli son 4 ordu bölgesi ile Hicaz ve Trablusgarp merkezli iki müstakil fırkasının tertibi ve kuvvet miktarı ise aşağıdaki gibiydi:

Ordu	Asker	Top
I., II., III. ordu redifleri: Anadolu.	295.000	-
IV. Ordu: Erzincan	200.000	234
V. Ordu: Suriye	110.000	228
VI. Ordu: Mezopotamya (sadece 1. Sınıf redif)	60.000	102
VII. Ordu: Yemen (Yalnızca nizam/muvazzaf)	20.000	42
16. Hicaz Fırkası (Yalnızca nizam/muvazzaf)	12.000	18
15. Trablusgarp Fırkası (Yalnızca nizam/muvazzaf)	13.000	36

Bir seferberlik ilân edildiği takdirde 10 gün içinde İstanbul ve civarındaki garnizonlar hariç, *ilk 3 ordu bölgesinden toplanabilecek asker sayısı: 231.000 piyade, 10.000 süvari ve 810 top* olarak hesaplanmıştı. 4 ilâ 8 hafta içinde Anadolu'dan temin edilebilecek redif miktarı ise

Tasarıdan Harekâta: İngiltere'nin 1906 Tarihli Gelibolu'yu İşgal Tasarısı ile 1915'teki...

75.000 piyade ve 5.000 süvari idi. 8 ilâ 12 hafta içinde son 4 ordu bölgesi ve 2 müstakil firkadan toplanabilecek asker ve top sayısı ise şöyleydi:

Ordu ve Müstakil Firkalar	Bölge	Asker	Top
IV. Ordu	Erzincan ⁸	180.000	234
V. Ordu	Suriye	88.000	56
VI. Ordu	Mezopotamya	60.000	102
VII. Ordu	Yemen	60.000	90
Müstakil	Hicaz	4.500	12
Müstakil	Trablusgarp	6.000	36
Toplam	-	398.500	530

Londra merkezli İngiliz istihbaratının Osmanlı İmparatorluğu hakkında topladığı bilgiler, 1901-1904 yılları arasında Seferberlik ve Askeri İstihbarat Dairesi'nin B Kısmı'nda; 1904-1914 yılları arasında ise Askerî Harekât Müdürlüğü MO 2 Şubesi'nin B Kısmı'nda toplanmıştı (Ertekin, 2022: 137) 30 Nisan 1906 tarihli bu raporun ilk bölümü de İngiliz İstihbarat Dairesi'nin MO 2 Şubesi'nden alınmıştı (TNA, WO 106/1461).

Birinci bölümde ortaya konan bilgi ve istatistikler, Çanakkale/Gelibolu Yarımadası'ndaki Osmanlı müdafaasını, bölgedeki tabya, istihkâm ve kaleleri, karaya çıkarma yapmaya müsait bölgeleri ve 1906'da Osmanlı ordusunun kuvvet mevcudu ile tertibini ortaya koymaktadır. Düşman'ın gücü ile potansiyelini ortaya koyan bu bilgiler, Gelibolu Yarımadası'na amfibi harekât düzenlemek ve Çanakkale Boğazı'nı ele geçirmek için İngiliz ordusuna gerekli olan bilgileri sunmaktadır. Osmanlı ordusunun muhtemel bir seferberlik halinde 10 gün ile 12 hafta arasında bölgeye ne kadar asker ve mühimmat yığabileceğini dair öngörülere dönemin İngiliz askeri ataşe raporlarında da rastlamak mümkündür. Örneğin dönemin İngiliz askeri ataşesi Herbert Conyers Surtees (1858-1933)'in 16 Mart 1906 tarihli raporunda, Türkiye Avrupası'nda vuku bulabilecek olası bir harp halinde -ki Çanakkale ve Gelibolu Türkiye Avrupası sınırları içindeydi- esasında, seferberlik ilanı sonrası *10 gün içinde* temin toplanabilecek asker, subay ve mühimmat miktarı hesaplanmıştı. Bu raporda muhtemel bir harp halinde İstanbul ve civarındaki garnizonlar hariç, ilk üç ordu bölgesinde seferber edilebilecek toplam kuvvet "10 adet nizam fırkası, 16 adet 1. sınıf redif fırkası ve 9 adet 2. sınıf redif fırkası olmak üzere toplamda 265.000 kişi olarak hesaplanmıştı. İstanbul ve civarındaki garnizonlardaki toplam asker sayısı 8 nizam fırkası, 4 adet 1. Sınıf redif ve 9 adet 2. Sınıf redif olmak üzere toplamda 231.000 kişiydi.

⁸ Raporda IV. Ordu bölgesi 'Kürdistan' olarak anılmaktadır. Oysa Osmanlı İmparatorluğu'nun IV. Ordu Merkez Karargâhı Erzincan'dır ve askeri ataşe raporlarında da bu şekilde geçmektedir. Yine de bu bilgi, bu raporu hazırlayanların bu olguyu çarpıtarak gizli emellerini ortaya koymaları açısından zikre değerlidir.

Türkiye Avrupası'nda bir harp patlak verdiği takdirde 10 gün içinde Osmanlı ordusu bölgeye toplamda 496.000 civarında asker yığılabirdi. Üstelik bu rakama askeri disiplinden yoksun Arnavut taburları da dâhil değildi (TNA, FO 195-2226, No. 16).

1905-1906 yılları arasında Osmanlı Ordusu'nun *barış kuvveti* toplamda 260.000, sefer kuvveti ise 1.100.000 kişiden oluşmaktaydı (TNA, FO 195-2226, No: 2). Olası bir harp halinde toplam sefer kuvvetinin yarıya yakını, yarım milyona yakın askeri, 10 gün içinde seferber edilebilecek vaziyetteydi. Askerlerin yanı sıra 350.000 tüfek, 10.000 kılıç ve 1.008 top da muharebe alanına sevk edilecekti ki (TNA, FO 195-2226, No. 16) bu da Çanakkale'ye yapılacak harekâtı oldukça riskli hale getirmekteydi. Kaldı ki dönemin askeri ataşesi Surtees'in raporlarında Osmanlı ordusunda maaşlarını düzenli olarak alabilen, en disiplinli iki ordunun Selanik Merkezli III. Ordu ile Edirne merkezli II. Ordu olduğu açıkça belirtilmekteydi (TNA, FO 195-2226, No: 62).

İngiltere, Çanakkale Boğazı'nı ele geçirmek amacıyla Gelibolu Yarımadası'nı işgal planları yapmaktayken Osmanlı İmparatorluğu da Türk boğazlarını tahkim çalışmalarına devam etmekteydi. Temmuz 1906'da İstanbul'daki Keçili Limanı'nda yeni bir tabya inşa edilmiş, bu yeni tabyaya 24 cm kalibrelik toplar yerleştirilmişti. Sırataş, Anadolu Kavağı ve Büyükliman da 24 cm'lik toplarla teçhiz edilerek yeniden modellenmiş, ayrıca İstanbul Anadolu ve Rumeli Feneri'ne projektörler yerleştirilmişti (TNA, FO 195-2226, No. 38). Ağustos 1906'da Avrupa yakasında bulunan Telli Tabya'nın yukarısında bulunan tepeye yeni bir öbüs bataryası inşa edilmişti (TNA, FO 195-2226, No. 48). Mart 1906'da Çanakkale'de de Nordenfeldt ve Krupp topları ile atış tatbikâtı gerçekleştirilmiş (TNA, FO 195-2226, No. 23). Nisan 1906'da Çanakkale'ye Hamidiye Tabya ile Sarısığlar Koyu arasına denizaltı mayınlarının döşenmesi gündeme gelmişti (TNA, FO 195-2226, No. 26).

İngiltere'nin raporun birinci bölümünde Çanakkale Boğazı'nı ele geçirmek için Gelibolu Yarımadası'nı işgal etme niyetinin esas amacı ise raporun ikinci bölümünde ortaya konulmaktaydı.

2. 1906'daki İşgal Tasarısı ve 1915'teki Harekât Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar

Bu kısımda, 1906'daki işgal tasarısı maddeler halinde ortaya konulacak ve 1906 tasarısı ile 1915-1916'daki harekât arasındaki benzerlik ve farklılıklara değinilecektir. 1906 raporunda donanma personeli ve gemi sayısı hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Bu yüzden 1906 raporunda amfibi harekâtın temel prensipleri ortaya konulmuştur:

1. Britanya filosunun İstanbul'a ulaşmasının önündeki yegâne engel Çanakkale müdafaasıdır. Çanakkale müdafaası geçildiği takdirde Osmanlı Hükümeti'nin teslim olması ve Başkent'ten çıkarılması kaçınılmazdır (TNA, WO 106/1461).

İlk maddeden de açıkça anlaşılacağı üzere Çanakkale/Gelibolu yarımadasının işgalindeki asıl amaç İstanbul'u ele geçirmek ve Türkleri buradan sürmektir. I. Dünya Harbi'nde ilân edilen Savaş Amaçları Bildirgesi'nde de İtilaf Devletleri, Türkleri Avrupa'dan ve İstanbul'dan çıkarmak amacını açıkça ilân etmişlerdi (BL, IOR/L/PS/18/B310a, s. 1-3). Zira I. Dünya Harbi'nden mağlup ayrılan devletlerarasında başkenti işgal edilen tek devlet Osmanlı olmuştur (Polat, 2018 s. 143).

2. *Çanakkale müdafaasının Gelibolu Yarımadası'nda yer alan kısmı, her yönden en uygun hedeftir (TNA, WO 106/1461).*

Gelibolu yarımadası, hem İstanbul'a yakınlığı (250-260 km) hem de amfibi harekâta son derece müsait olması itibarıyla Ege'den gelip İstanbul'u ele geçirmek isteyen denizci Avrupalı bir millet için hakikaten en uygun hedefti. Donanma, Çanakkale Boğazı'nı geçtiği takdirde doğrudan doğruya İstanbul önlerine demirleyebilirdi.

3. *Gelibolu gibi uzun ve dar bir yarımada, deniz ve kara kuvvetlerinin birleşik harekâtını kolaylaştırmaktadır. Gelibolu'daki tabyalar genellikle Asya kıyısına hâkimdir. Burada karaya çıkarma yapılabilecek bölgeler de iyi durumda ve hedefe daha yakındır. Gelibolu'ya çıkarma yapıldığı takdirde Osmanlı kara kuvvetlerinin üstün gücünün, İngilizlere karşı kullanılması daha zor olacaktır (TNA, WO 106/1461).*

1906 raporu donanmanın ani ve beklenmedik bir saldırı ile Çanakkale Boğazı'nı geçerek Gelibolu'ya çıkarma yapması, ardından Osmanlı kuvvetleri bölgeye intikal edemeden Gelibolu'daki tabyaları zapt ederek bu tabyalardaki top ve mühimmatı ele geçirmesi prensibi üzerine kurulmuştur.

4. *Kara kuvveti, sadece Çanakkale Boğazı'nı donanmaya açmak amacıyla kullanılacaktır. Boğaz donanmaya açılır açılmaz kara kuvveti geri çekilebilir. Gelibolu Yarımadası, az sayıda bir kuvvetle çok üstün sayılara karşı kolayca elde tutulabilir. Ancak tabyalar ele geçirildikten sonra denizden açacağımız top ateşi, yeniden silahlanmayı kolayca önleyeceğinden böyle bir şeye dahi gerek kalmayabilir. Harbin uzaması ihtimal dâhilinde dahi değildir.*

5. *Gelibolu gibi uzun bir yarımada'nın mümkün kıldığı birleşik harekâtın genel avantajları, anakara ile yarımada arasındaki karasal ulaşımın kusurlu olması nedeniyle değişiklik arz etmektedir. Öte yandan Çanakkale Boğazı ve Marmara Denizi, İngiliz gemilerine kapalı olacağından Türklerin yarımada'daki birliklerini deniz yoluyla tahkim etme ihtimali vardır.*

6. *Gelibolu'da çıkarma yapılabilecek bölgeler azdır ve Türkler, İngilizler gibi denizci bir kuvvetle girişecekleri bir muharebede, yarımada'nın 'Osmanlı İmparatorluğu'nun en can alıcı bölgesi' olduğunu fark ettikleri anda burayı öyle bir güçle müdafa edebilirler ki, böyle bir çıkarma İngilizlerin yüzleşmeye hazır olduğundan daha maliyetli hale dahi gelebilir. Öte yandan büyük bir Türk kuvvetinin bölgeye intikali muhtemelen zor olacaktır. İngiliz filosu Çanakkale Boğazı girişini zorlamakta başarılı olursa, filonun Gelibolu Yarımadası'ndaki konumu son derece kritik hale gelecektir (TNA, WO 106/1461).*

Çanakkale Boğazı'na taarruz düşüncesi İngiliz Savaş Konseyi'nin 25 Kasım 1914 tarihli ilk toplantısında gündeme geldi. Winston Churchill (1874-1965), bu toplantıda Süveyş Kanalı ile Mısır'ın güvenliğini sağlamak adına Osmanlı Devleti'ni 'can alıcı bir bölgeden' tehdit etmenin gerekliliğini vurgulayarak Çanakkale Boğazı ile Gelibolu yarımadasına bir amfibi harekât düzenlenmesi teklifini ileri sürmüştü de bu teklif, dönemin Savaş Bakanı (1914-1916) Lord Kitchener tarafından başlarda kabul görmedi (Atabey, 2015a, s. 153). Churchill, Çanakkale Boğazı üzerine bir deniz harekâtı tertip etmenin kolay bir zaferin yolunu açacağı düşüncesindeydi. 13 Ocak 1915 tarihli Çanakkale Boğazı'na denizden taarruz planı, Churchill'in katkılarıyla Savaş Konseyi'nin 28 Ocak 1915 tarihli toplantısında nihayet kabul edildi (Atabey, 2015a, s. 153; Ki-

bıl, 2020, s. 267; Polat, 2018, s. 125). İngiltere, Çanakkale cephesinin açılmasında birinci derecede aktif rol alırken; Churchill, bu cephenin açılmasının baş mimarı oldu (Atabey, 2015a, s. 15; Polat, 2018, s. 125).

Tümamiral John de Robeck komutasında, 814 topa sahip 90 savaş gemisinden müteşşekkil birleşik filo 19 Şubat 1915'te Çanakkale Boğazı'nın koruyan istihkâmları bombalamaya başladı (Clodfelter, 2017, s. 416). Fakat Churchill'in kanaatlerinin aksine İngiliz ve Fransız birleşik filosunun 19 Şubat 1915'te başlattığı deniz çıkarması 18 Mart 1915'te büyük bir hezimetle sonuçlandı. Hezimetin ardından mağlup donanma Midilli'ye doğru ricat etmek zorunda kalınca, Churchill, "*Türkler, Çanakkale'yi zorlayan çağının en ileri tekniğe sahip kuvvetler karşısına, muhkem bir kale gibi dikilmişlerdir*" değerlendirmesini yaptı (Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, 1997, s. 49; Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri I, 2005, s. 18, 46).

Hezimetin ardından bir amfibi harekâtının zorunluluğunu kabul eden İngiliz Savaş Bakanı Lord Kitchner, İngilizlerin Akdeniz Orduları Başkomutanı General Sir Ian Hamilton (1853-1947)'u, İtilaf Devletleri'nin Çanakkale bölgesine çıkarma yapacak olan kuvvetlerinin komutanlığına tayin etmiş, 22 Mart'ta İtilaf Devletleri üst düzey kumandanları Queen Elizabeth zırhlısında bir toplantı düzenlemiş, bu toplantıda amfibi harekâtın zarureti kabul edilmişti. İtilaf Devletleri tarafından kabul edilen çıkarma plânına göre, General Hamilton çıkarma yapmak için Gelibolu yarımadasının güney yarısını tercih etmişti (Şahin, 2009, s. 120, 125-126). Bu bağlamda işgal kuvvetleri kumandanı General Ian Hamilton'un payına Gelibolu yarımadasının düşmesi katiyen bir tesadüf değildir ve 1906 raporu bu tercihte büyük rol oynamıştır.

Alman Askeri Misyon Heyeti Başkanı Liman von Sanders (1855-1929)'ın aksine Mustafa Kemal Bey, *Gelibolu yarımadasının imparatorluğun en can alıcı bölgesi* olduğunu fark etmiştir. Yarbay Mustafa Kemal, Balkan muharebeleri esnasında Gelibolu sahilinin müdafaası ile ilgili ayrıntılı tetkiklerde bulunmuş, bu tetkiki sonucunda düşmanın, Seddülbahir ve Kabatepe civarındaki bölgeye aynı anda çıkarma yapabileceği sonucuna varmıştır (Mustafa Kemal, 2011, s. 5).

7. Çanakkale Boğazı'nın ele geçirilmesi, muhtemelen harbi sona erdireceğinden, Gelibolu Yarımadası'nda bir ordu kaybetme korkusu Türkleri burayı geri almaktan caydırabilir.

8. Yarımada'nın yetersiz müdafaasına neden olabilecek diğer hususlar şöyledir:

a. Sultan'ın şahsi güvenliğinden duyduğu endişe (TNA, WO 106/1461).

I. Dünya Harbi başladığında Osmanlı tahtında Sultan V. Mehmed Reşad (1909-1918) bulunmaktaydı. Sultan, 1906 raporunda öngörüldüğü gibi şahsi güvenliğinden endişe duymak şöyle dursun 11 Kasım 1914'teki resmi harp ilânından 3 gün sonra 14 Kasım 1914'te halife sıfatıyla cihat ilân etmiştir (Arı, 1997, s. 69; Aydın, 2016, s. 47).

b. Osmanlı Hükûmeti'nin taşradaki vilayetler üzerindeki zayıf otoritesi.

c. Komşu devletlerin saldırılarına karşı tedbir alma zarureti.

d. Müdafaa odaklı bir politikanın kaçınılmaz hale getirdiği dağılma.

Bütün bunlar Türk ordusunun bir kısmını felce uğrattıp hareket edemez hale getirecektir.

9. Gelibolu Yarımadası'nda herhangi bir şekilde dikkat çekmekten özellikle kaçınmak gerekmektedir. Bu bağlamda, Midilli, Limni ya da Çanakkale Boğazı yakınlarındaki herhangi bir

Tasarıdan Harekâta: İngiltere'nin 1906 Tarihli Gelibolu'yu İşgal Tasarısı ile 1915'teki...

adanın zapt edilmesi politikasının değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu tip bir harekât, mevcut koşullarda yeterince basittir ve geçmişte [1807'de] Sultan'a baskı kurmak için yeterli olmuştur (TNA, WO 106/1461).

1906'daki bu tasarı 1915'te uygulama aşamasına gelinceye değin Ege'deki jeopolitik dengeler de kısmen değişmişti.

Osmanlı ile İtalya arasında patlak veren Trablusgarp Harbi (1911-1912) sonrası imparatorluk sadece Kuzey Afrika'daki son topraklarını kaybetmekle kalmamış, aynı zamanda 18 Ekim 1912'de imzalanan Uşi Antlaşması ve sonrasında vuku bulan Balkan harpleri ile 12 Ada üzerindeki hâkimiyetini de kaybetmişti.

Limni 21 Ekim 1912'de Yunanlılar tarafından işgal edildi. Balkan Harbi sonrası imzalanan 1913 Londra Anlaşması'na göre Osmanlı'dan fiilen ayrılan Girit Adası'nın geleceğine Balkan devletlerinin; Yunanistan'ın işgal ettiği Doğu Ege adalarının geleceğine ise İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Avusturya-Macaristan ve Rusya'nın karar vermesi konusunda uzlaşmaya varıldı. Avrupa devletleri, 1914 Tebligatları ile On İki Ada'yı İtalya'ya ve Limni ve Midilli'nin de dâhil olduğu Doğu Ege adalarını da silahsızlandırılmış statü koşuluyla Yunanistan'a bırakma kararı aldı. (Belenli, 2019, s. 77-78; Kut, 2016, s. 493; Uçarol, 1995, s. 428-429).

Dönemin Başbakanı Elefterios Venizelos (1864-1936) Megali İdea ülküsü ve Küçük Asya hakkındaki tasarıları gerçekleştirmek amacıyla Yunanistan'ı savaşa sokma konusunda ısrarcıydı. Bu hususta İngiltere ve Fransa ile müzakerelere girişti. Yunan Kralı'nın onayıyla 18 Ağustos 1914'te İtilaf Devletleri'nden herhangi bir çağrı olmaksızın İngiltere'ye: "Gereği halinde Yunanistan 250,000 kişiden oluşan tüm ordu ve donanmasını Sırbistan'a yardım etmek ve Osmanlı Devleti'ne karşı savaşmak üzere İtilaf Devletleri emrine vermeye hazırdır" mesajı gönderdi (Yellice, 2016, s. 212). Nitekim 7 Şubat 1915'te deniz muharebesi henüz başlamadan önce İngiliz ve Fransız donanmalarına bağlı savaş gemileri, ikmal için Limni Adası'nın Mondros Limanı'na konuşlandı. Limni 1915'teki Çanakkale muharebeleri sırasında müttefik güçlerin ana üssü oldu (Şahin, 2009, s. 114-115; Emecen, 2003, s. 192).

Böylece 1906'daki tasarıda işaret edildiği gibi İngilizlerin 1915'te, Çanakkale Boğazı'nı zorlamak adına Limni ve Midilli adalarını işgal etmesine gerek kalmadı.

10. *Şu halde, bu adaların ele geçirildiğini varsaydığımızda, adaları tahliye ederek Türklerin Çanakkale Boğazı'na ilişkin kaygılarını azaltmak mümkün görünmektedir. Bu tahliye hiçbir şekilde adaların Türkler tarafından yeniden işgal edileceği anlamına gelmemektedir.*

11. *En büyük tehlike Mısır'dır. Mısır, kuvvetlerimizi toplamak ve organize etmek için oldukça uygun bir bölgedir. Mısır'ın coğrafi konumu muhtelif avantajlar sunmaktadır. Mısır'ın güvenliği bahane etmek, gizli emellerimiz için son derece uygun bir kılıf olacaktır. Mısır, İngiliz seferî kuvvetinin temerküzü için en uygun bölgedir*

12. *Bunun için gerekli olan kuvvetin toplanması 2 ilâ 3 ay sürebilir. Ancak piyadeler 10 gün içinde gemilere yüklenebilir (TNA, WO 106/1461).*

Hakikaten 1915 harekâtında İngiltere'nin ana lojistik üssü Mısır olmuştu. Mısır'ın güvenliği, İngilizler açısından son derece stratejik bir meseleydi. Bir deniz imparatorluğu olan İngiltere için Süveyş Kanalı, Akdeniz'e Ege'ye ve Marmara'ya yapılabilecek asker ve mühimmat sevki

için lojistik öneme sahipti. 1869'da Süveyş Kanalı'nın açılması ve 1882'de Mısır'ın işgali İngiltere için Doğu Akdeniz'in stratejik önemini daha da arttırmıştı (Sander, 2003, s. 381; Özkan, 2022, s. 1022).

I. Dünya Harbi'ne deniz muharebesi devam etmekteyken, 10 Mart 1915'te, Seddülbahir'e çıkarılacak olan 29'ncü İngiliz Tümeni'nin Çanakkale'ye gönderilmesine karar verildi. Bu esnada Mısır'da bulunan Anzak tümenleri ile birlikte 75 bin kişilik bir kolordu teşkil edildi. 29. İngiliz Tümeni'nin belirlenen tarihte Ege'ye ulaşmamış olması, harekâtın 25 Nisan'a sarkmasına neden oldu. Bu süre zarfında tüm İngiliz birlikleri Mısır'da temerküz etti (Atabey, 2015b, s. 249-251). Bu birliklerin Çanakkale'ye sevk edilmesi 1,5 ay sürdü.

13. *Bu süre zarfında, mevcut ve gerekli olabilecek askerî müfrezelerle birlikte, İngiliz filosu Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş kıyı şeridi boyunca dikkat dağıtmak için farklı noktalarda alarm vermek amacıyla kullanılabilir.*

14. *Osmanlı İmparatorluğu topraklarında isyanı teşvik etmek yüksek bir politika meselesidir. Mevcut koşullar altında, Arabistan'ı Osmanlı'dan bağımsız, Britanya'ya bağlı bir Arap konfederasyonuna dönüştürmek amacıyla Arap isyanını teşvik etmek oldukça cazip bir seçenektir. Hem bu, aynı zamanda Hindistan'a giden güzergâh üzerinde düşman bir kuvvetin oluşma tehlikesini de bertaraf edecektir (TNA, WO 106/1461).*

Osmanlı İmparatorluğu I. Dünya Harbi'ne dâhil olduktan sonra Hindistan Valisi Lord Charles Hardinge (1858-1944), Britanya Kralı V. George (1910-1936)'a "Arabistan'daki tüm Arapları Osmanlı'ya karşı isyan ettirmekten ve Osmanlı Devleti'ni Avrupa haritasından silmekten" bahsetmekteydi (Polat, 2018, s. 125). Haşimi Arap Aşireti Lideri Şerif Hüseyin, İngilizlere ilk teklifini 2 Temmuz 1915'te, Çanakkale/Gelibolu'da kara muharebeleri devam ederken yapmış, Arapların müstakil bir hükümet olarak teşekkülüne destek olduğu takdirde, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı isyan edeceğini hususi mektupla bildirmişti (Bostancı, 2014, s. 121-122). Nitekim Britanya, 1915 senesi boyunca, Arabistan'ı Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayırmak, burada kendisine bağlı vasal devletler oluşturmak, Hindistan'daki çıkarlarını korumak ve Türk kuvvetlerini dağıtmak amacıyla Şerif Hüseyin'i Osmanlı aleyhine kışkırttı. Haşimi Araplarının ayaklanmasında İngiliz ajanı Thomas Edward Lawrence'ın büyük rolü olmuştu (Sonyel, 1987, s. 231, 235). Dolayısıyla İmparatorluğun Arap tebaasının Osmanlı'ya karşı kışkırtılması projesinin kökleri, 1906 raporunun 14. maddesine değin uzanmaktaydı.

15. *Peşi sıra örneğin Hayfa'ya yapılacak bir saldırıyla, Türklerin Mısır'la olan iletişim hattı kesilebilir. Zira Türklerin muhabere altyapısı geliştikçe bu tip bir harekâtın daha da zorlaşacağı muhakkaktır (TNA, WO 106/1461).*

İtilaf donanması 14 Mart 1915'te Seddülbahir'i bombardımana tutarken aynı gün Hayfa'yı da bombalamıştır (Arı, 1997 s. 119).

16. *Bu esnada Makedonya'da bir kargaşayı kışkırtacak herhangi bir politik neden bulunmuyorsa, Selanik'e yönelik bir tehdit, Türkleri burada büyük bir kuvvet toplamaya zorlayacak, Gelibolu Yarımadası'na yapılacak eşzamanlı bir saldırı ve Meriç Nehri ile Selanik arasındaki demiryoluna yapılacak bir dizi baskın, takviye kuvvetlerin gerçek saldırı bölgesine süratle intikalini engelleyecektir (TNA, WO 106/1461).*

Bu rapor oluşturulduğunda Selanik, Osmanlı İmparatorluğu'nun III. Ordu merkeziydi. Makedonya'daki istikrar 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi ve peşi sıra gerçekleşen 1878 Berlin Konferansı'ndan itibaren bozulmaya başlamıştı. Makedonya, Bulgaristan Emareti ile Sırp Kralığı'nın yanı sıra İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya-Macaristan gibi Avrupalı büyük devletlerin satranç tahtası haline geldi. Bölgedeki Rum, Bulgar ve Sırp komiteci çetelerin yaydığı tedhiş, bölgede iç karışıklıkları daha da arttırınca Avrupalı büyük devletler Eylül 1903'te Müritz adını verilen bir reform programını uygulamaya karar verdi. Makedonya'nın ıslahı adına bölgeye çok sayıda Avrupalı asker ve sivil temsilciler ile umumi müfettişler tayin edildi. İngiliz ve Rus hükümdarlarının 1908'deki Reval görüşmeleri sonrası bölgede yaşananlar Osmanlı İmparatorluğu'nu 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'in ilânına sürükledi. Meşrutiyetin ilanı sonrası Müritz programı sonlandırıldı, silahlı komiteler siyasi parti ve kulüplere dönüştüyse de bölgede yaşanan kargaşa iyileşmedi. I. Balkan Harbi (1912-1913) sonrası Mayıs 1913'te imzalanan Londra Antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu Makedonya'yı tamamen kaybetti (Hacısalihoğlu, 2003, s. 441). Ekim 1912'de müttefik Yunan ve Bulgar orduları güneyden ve kuzeyden Selanik'e doğru girince, Vali Hasan Tahsin Paşa, herhangi bir direniş göstermeden 26 Ekim 1912'de şehri Yunanlılara teslim etti (Kiel, 2009, s. 356). Dolayısıyla İngiltere'nin Makedonya'da bir kargaşayı tetikleme yahut Selanik'e yönelik bir askerî tehdit algısı oluşturma stratejisinin tüm altyapısı, 1915'e gelmeden çok önce, 1913'te tamamen ortadan kalmış oldu.

17. Gelibolu Yarımadası'na yapılacak saldırının başarılı olabilmesi için 'aniden gerçekleşmesi ve sürpriz niteliği taşıması' gerekmektedir. Bunu başarabilmek adına düşmanı yanıltmak amacıyla her türlü çaba sarf edilmeli ve mümkün olduğunca hızlı hareket edilmelidir. Aksi takdirde bu teşebbüs, feci bir hezimetle sonuçlanabilir (TNA, WO 106/1461).

Bu rapor, Osmanlı Devleti ile Britanya barıştayken oluşturulmuştur. Dolayısıyla iki devletin Kasım 1914'ten itibaren savaş halinde olması ve Winston Churchill'in ısrarları sonucunda deniz harekâtına öncelik verilmesi 1906 raporunda öngörülen amfibi harekâtın bir sürpriz niteliği taşımasının tüm zeminini ortadan kaldırmıştı.

18. Uygulanacak gerçek saldırı planı düşmanın askerî gücüne ve eğilimlerine bağlı olmalıdır. Nihai amaç, Çanakkale Boğazı'ndaki tabyaları zapt etmek, sökmek ve mümkün olan en kısa sürede tekrar gemilere dönmektir.

19. Türkler, 1897 Osmanlı-Yunan Harbi'nde Anafarta ve Ece Koyu'nda düşman askerlerinin karaya çıkmasını engellemek adına bazı ufak tabyalar inşa etmiştir. Bu tabyalar terk edilmiş durumdadır ancak Osmanlı ile İngiltere'nin savaşa tutuşması halinde buralar yeniden inşa edilebilir, bölgedeki diğer karaya iniş yerleri de benzeri bir biçimde muhafaza edilebilir. Türkler, kuvvetlerini başka bir bölgede toplamaya yönlendirilemezse herhangi bir mukavemetle karşılaşmaksızın bir çıkarma yapma olasılığımız oldukça düşüktür. Bunun için hatırı sayılır bir kuvvetle geniş bir cephe açmalıyız.

20 İngiliz hücum kuvvetleri; örtme kuvveti ve ihtiyatlar ile birlikte üç gruba ayrılacaktır:

- 1. Bir kuvvet, Seddülbahir'e,**
- 2. Bir kuvvet, Kilidbahir'e,**
- 3. Bir kuvvet, Eceabad'ın kuzey doğusundaki tabyalara saldıracaktır.**

20 (1). *Seddülbahir'e yapılacak saldırı Kilibahir'e yapılacak saldırıdan sonraya ertelenebilir. Ancak girişteki tabyalara başka bölgelerden yapılacak çıkarmalar eşliğinde eşzamanlı olarak saldırılmalı ve bu tabyalar mümkün olduğunca süratli bir biçimde ele geçirilmelidir. Bu saldırı, gemilerin aktif işbirliği ile aniden ve sürpriz bir biçimde gerçekleştirilmelidir. Helles Burnu (İlyasbaba Burnu)'nun batısındaki çıkarma yeri küçük olmasına rağmen son derece mükemmel ve korunaklıdır. Çıkarma başarılı olduktan sonra tabyaların ele geçirilmesi zor olmayacaktır. Normal garnizondaki asker sayısı 300'dür. Seddülbahir tabyaları zapt edilir edilmez Asya kıyısındaki tabyalar, gemiler ile zapt edilmiş Türk tabyalarının birleşik ateşiyle susturulacaktır.*

Kabatepe'nin güneyinde [Seddülbahir Tabyası, No: 3] karaya çıkan kuvvetlerle, iletişim kurulmalıdır. 8 numaralı çıkarma yeri [Helles Burnu'nun batısı], süratli bir şekilde yeniden yükleme yapmaya müsait bir biçimde hazırlanmalı ve müdafaa için bir örtme mevzii hazırlanmalıdır. Bunun için biri tabyalardaki askerleri korumak için Kraliyet Garnizon topçu müfrezesi diğeri karaya iniş yerlerini korumak içinse Kraliyet İstihkâm müfrezesi olmak üzere 2 piyade müfrezesine ihtiyaç vardır. Bu takımın kalanı, Kabatepe'nin güneyinde [No: 3] karaya çıkacak ve 1. ve 2. müfrezeleri birleştirme görevini üstlenecektir (TNA, WO 106/1461).

İngiliz istihbaratı Balkan harpleri sırasında üç güvenilir kaynaktan bilgi edinmekteydi. Bunlar İstanbul'daki İngiliz Sefiri Gerard Lowther (1908-1913), İngiliz Askerî Ataşesi Yarbay Ernest Tyrrell ve Edirne Konsolosu Binbaşı Louis Lort Rhys Samson'du. Samson, 7 Mayıs 1906'da Edirne Vilayeti Konsolosluğu'na tayin edilmiş bu görevi 1914 yılına kadar sürdürmüştü. Asker kökenli Samson, konsolosluk vazifesinin son senesinde -1914- Kilibahir'e yapılması planlanan işgal harekâtının parçası olarak Gelibolu Yarımadası'nın kıyı şeridinde bulunan Kabatepe'nin kuzey ve güneyindeki kırsal arazinin topografik özelliklerini tasvir eden bir rapor kaleme aldı Bahsi geçen bu rapor 1915'te Gelibolu'nun işgali öncesi İngiliz istihbaratının Kabatepe hakkındaki bilgilerini güncelleyen belki de son rapor olması açısından önemlidir (Ertekin, 2023b, s. 543-544).

20 (2). *1. Tümen'in 2 tugayı Kabatepe'nin güneyindeki açık sahile [No.3] çıkarma yapacak, ikinci bir fırka ise Kabatepe'nin kuzeyinde [Kabatepe ile Suvla Koyu arası, No: 2] karaya çıkacaktır. 1. Tümen'in iki tugayı ve 2. Tümen'in iki tugayı doğrudan Kilibahir tabyalarına saldıracaktır. 2. Tümen'in üçüncü tugayı Eceabat'ın kuzey doğusunda Kakma Dağı'ndaki Kilya Lodos/Maydos Tabya'yı [28 numaralı tabya] ele geçirecek ve Kakma Dağı'ndan Kabatepe'ye kadar yarımada boyunca kuzey bakan bir örtme mevzii oluşturacaktır.*

20 (3). *Üçüncü bir tümen, Kabatepe ile Suvla Koyu arasında [No:2] karaya çıkacak, Eceabat'ın kuzey doğusundaki Kilya Lodos/Maydos Tabya haricindeki diğer tüm tabyaları zapt ederek bir örtme mevzii hazırlayacaktır.*

21. *Dördüncü bir tümen, ihtiyaca binaen hazır tutulacaktır. Belki de bu ihtiyat tümeni Bolayır hatlarının yakınına eşzamanlı bir çıkarma tehdidi yapmak için kullanılabilir. Türkler Çanak-kale müdafasını tahkim etme imkânına sahip olduklarından Bolayır hatlarının fiilen işgal edilmesi istenen bir durum değildir. Saroz Körfezi'ndeki gemilerin ateşi, her halükarda takviye kuvvetlerin karayoluyla anakaraya yaklaşmasını zorlaştırabilir (TNA, WO 106/1461).*

Müstahkem Mevki Kumandanlığı, asıl çıkarmanın yarımadanın uç bölgesi (İlyasbaba-Seddülbahir) ile Kabatepe civarına yapılacağını kabul etmişti. Liman von Sanders bu planı ve dayandığı kabulleri, modern bir amfibi harekâtın müdafaa ihtiyaçlarına cevap vermediği gerek-

çesi ile reddetti. Ona göre sahilde sadece keşif-gözetleme ve örtme birlikleri bulunmalı, asıl kuvvet ise hareketli büyük ihtiyat grupları halinde içeride tutulmalıydı. Von Sanders'e⁹ göre, düşman kuvvetlerinin olası çıkarma bölgeleri *Bolayır bölgesi ve Beşika Körfezi*'ydi" (Uyar-Erickson, 2017, s. 510-511).

1906 raporunda tayin edilen çıkarma noktaları, 25 Nisan 1915 sabahı kara muharebeleri başladığında İngiliz ve Fransız kuvvetlerin karaya asker çıkardığı bölgeler olmuştu. Bu bölgeler 1906 raporunda da işaret edildiği gibi, Kabatepe kuzeyi ile güneyi, İlyasbaba Burnu/Seddülbahir, Çanakkale Boğazı girişindeki Kumkale¹⁰ ve Beşika'ydı (Doyle ve Bennett 1999, s. 14; Görgülü, 1990, s. 93; Hamilton, 1920, s. 126-130; Özlü, 2019, s. 315). İngiliz kuvvetleri Kabatepe'nin kuzeyi ile güneyi ile Seddülbahir'e çıkarma yaparken Fransız kuvvetleri Kumkale ve Başika Körfezi'ni işgal etti.

25 Nisan 1915 sabahı saat 03.00'te Anzaklardan oluşan 1500 kişilik bir birlik gece karanlığında denizden *Kabatepe*'ye doğru yönelmiş fakat kıyı akıntıları yüzünden Kabatepe kumsalı yerine *Arıburnu*'na sürüklenmiştir. Karaya çıkan düşman piyadesi, Arıburnu ile Kabatepe arasında *bir buçuk kilometre* kadar içeri uzanan sırtları işgal etti (Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi 1997, s. 68-67-68). "İtilaf birlikleri *Kabatepe'nin 1.6 km kuzeyinde bulunan Arıburnu* (Anzak koyu)'na çıkarma yaptı. 25 Nisan 1915'te icra edilen amfibi harekâtın ilk safhasında kıyıdaki zayıf örtme ve keşif birlikleri çıkarma yapan birlikleri geri püskürtemediği gibi, düşman askerlerinin sahile hâkim bölgelere doğru ilerleyişine de engel olamadı. Geride bekleyen büyük ihtiyat birlikleriyse, Sanders'ten ileri hareket emri almadıkları için beklemeye devam etmiş, nihayet emir geldiğinde ise yolların kötü olması yüzünden çıkarma bölgelerine ulaşmada ciddi sıkıntılar çekmişlerdi. Sanders'in hatalı komutası, çıkarmalar başladıktan sonra da devam etmiş, uzun bir süre bunların *şaşırtma* olduğu, asıl çıkarmanın Bolayır'a yapılacağı konusunda ısrar etmişti. Ast birlik komutanları, Sanders'in emirlerine harfiyen uymuş olsa, 9. Tümen, Seddülbahir'deki direnişi gösteremez, benzeri şekilde, 19. Tümen Komutanı Mustafa Kemal (Atatürk) de inisiyatif¹¹ kullanıp Arıburnu'na ulaşarak Anzak ilerleyişini durdurmazdı" (Uyar, 2017, s. 511-512).

⁹ Avrupa'daki yaygın kabule bakılırsa, Çanakkale'de kazanılan kara zaferi Liman von Sanders ve emrindeki Alman subaylara atfedilmektedir. Örneğin İngiliz Britannica Ansiklopedisi'nin Liman von Sanders maddesinde: "Mart 1915'te Gelibolu'daki 5. Ordu Kumandanlığı'na getirilen Sanders, Türk komutanların da desteğiyle İngiliz ve Avusturyalı işgal kuvvetlerini Çanakkale Boğazı'nı boşaltmaya zorlayarak müttefiklerin İstanbul'u ele geçirmesini engellemeyi başardı" yorumu yer almaktadır (Britannica, 2024). "Oysa muharebelerin ilk safhasında meydana gelen çıkarmazın sorumluluğu Sanders ve bazı Alman subaylarına aitti. Sanders, maiyetindeki Alman subaylarıyla birlikte 26 Mart'ta Çanakkale'ye gelerek sorumluluğu Müstahkem Mevki Kumandanlığı'ndan devraldı. Kısa bir inceleme ve keşif sonrasında, müstahkem mevkiin tavsiye ve tecrübesini dikkate almayarak, eskiden hazırlanmış planların tamamını yürürlükten kaldırdı. Eski plana göre birlikler asıl unsurları ile kuvvetli bir kıyı müdafaası yapacak, küçük ihtiyat birlikleri ise geride kalacaktı" (Uyar-Erickson, 2017, s. 510-511).

¹⁰ Fransız birlikleri bir müddet Kumkale'de tutunmayı başarmışsa da Anadolu yakasını düşman işgalinden korumak maksadıyla 3'ncü ve 11'nci fırkaların/tümenlerin birleştirilmesiyle oluşturulan mürettep 15'inci Kolordu ve bu lorduya bağlı birlikler başarılı bir savunmayla Fransızları geri püskürtmüştür (Özlü, 2019, s. 315).

¹¹ 16. Kolordu Komutanı Mustafa Kemal Bey, Gelibolu muharebelerinden hemen sonra 1916'da yayımlanan *Ta'lim ve Terbiye-i Askeriyye Hakkında Nokta-i Nazarlar* adlı eserinde inisiyatif kullanmanın öneminden şu sözlerle bahsetmektedir: "Biz biliriz ki muharebede zafer ve galibiyet kazanmak için bütün subay ve askerlerin vatan, millet uğrunda şevkle canlarını feda etmeleri, en küçüğe kadar bütün rütbelilerin kendi inisiyatifleri ile durumun gerektirdiği tedbirleri almaya alışmış olmaları ve askerlerin bile zafer kazanma azmine sahip olup üstlerinin şehit olması hâlinde bile bu azmi kaybetmemek vasıflarını taşımaları lazımdır" (Mustafa Kemal, 1916, s. 8-9).

22. *Zapt edilen her tabyanın cephanesi, henüz ele geçirilememiş diğer tabyalara karşı kullanılacaktır. Bu tabyaların mühimmat tedariki sınırlı olacağından, bunun için özel bir hazırlık yapılmalıdır. Bu hazırlık yapılmadığı takdirde kendi ağır toplarımızı karaya çıkarmak zorunda kalabiliriz. Bu topların Kilidbahir'in batısındaki platoya taşınması oldukça zor olduğundan tasarlanan harekâtı tehlikeye sokabilir.*

23. Raporda işgal için gerekli kuvvet miktarı tablo haline getirilmiştir. İşgal için 4 tümen, 12 piyade tugayı, 3 süvari bölüğü, 6 sahra topçu tugayı, 6 dağ topçu tugayı, 3 garnizon topçu taburu ile Kraliyet İstihkâm Birliği'nden 4 sahra bölüğü ile 4 telgraf bölüğü gereklidir (TNA, WO 106/1461).

1906 raporunun 18. maddesinde de açıkça belirtildiği gibi "uygulanacak gerçek saldırı planı düşmanın askerî gücüne ve eğilimlerine bağlı olmalı"ydı. Bu raporun oluşturulduğu tarihte İngiltere tek başına İstanbul'u işgal etme amacındaydı. 1915'e gelindiğinde ise tüm koşullar değişmiş, birden fazla cephede harp halinde olan İngilizler Çanakkale/Gelibolu'da Fransız kuvvetleriyle birlikte hareket etmek durumunda kalmıştır.

24. Harekât esnasında garnizon topçu personelinin Gelibolu müdafaasında kullanılan Krupp toplarını ele geçirmesi planlanmıştır.

25. *İstihkâm birlikleri esas olarak a- Karaya indirme yerleri ve iskelelerin inşasına yardımcı olmak, b- Muhabereyi tahkim etmek, c- Muhtemel kalıcı tahkimatları tahrip etmek amacıyla kullanılacaktır.*

26. *Muhabere hatları hiçbir şekilde 16 km'yi geçmeyecektir. Yollar stabilize olmadığı için kış vakti kötü durumda olacaktır. Bu yüzden bölgeye mümkün olduğunca az yük, az tekerlekli nakil aracı ya da hayvan indirilmesi gerekmektedir.*

27. *Harekât, birlikler karaya çıkarma yaptıktan sonra 3 günden fazla sürmemelidir (TNA, WO 106/1461).*

Çanakkale/Gelibolu'ya amfibi harekât kış mevsiminde gerçekleştirilmiş fakat 1906 işgal tasarısında öngörüldüğü gibi 3 günden daha fazla, 25 Nisan 1915-9 Ocak 1916 tarihleri arasında sekiz buçuk aya yakın sürerek İtilaf Devletleri açısından feci bir akıbetle sonuçlanmıştır (Atabey, 2015, s. 249; Aydın, 2016, s. 48; Tunçoku-Taşkiran, 2000, s. 36).

İngiliz ve Fransızlar boğazları savaş gemilerine açmak, Rusya'ya yardım götürmek ve İstanbul'u ele geçirmek amacıyla Çanakkale/Gelibolu'ya yarım milyona yakın asker yığmışlardır. Türk Genelkurmay kayıtlarına göre muharebeler sonucunda İngilizler yaklaşık 205.000, Fransızlar ise 47.000 zayıt vermiştir (Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, 1997, s. 232). Yarımada'ya yığılan 410.000 Britanya askerinin 31.389'u harp esnasında hayatını kaybetmiş, 9.708'i kaybolmuş, 78.749'u ise yaralanmıştır. Michael Clodfelter'a bakılırsa Britanya'nın toplam kaybı hastalar da dâhil 198.340 kişidir. Sadece İngiliz 29. Piyade Tümeni'nden toplam 34.012 kişi hayatını kaybetmiştir. Yarımada'ya toplamda 79.000 Fransız askeri sevk edilmiş, muharebeler sonunda bu askerlerden kayıp, ölü ve hastalar dâhil 47.000'i zâyi olmuştur (Clodfelter, 2017, s. 417). Buna karşılık Osmanlı ordusunda 40 tümenin 17'si ve subayların yarıya yakını Çanakkale cephesine sevk edilmiş ve bu cephedeki müdafa, imparatorluğa 1.658'i subay olmak üzere 166.507 şehit ve mâlûle mâl olmuştur (Uyar-Erickson, 2017, s. 515). Sonuç itibarıyla işgalci kuvvetler 9 Ocak 1916'da Çanakkale/Gelibolu'yu tamamen tahliye etmişlerdir (Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, 1997, s. 231).

Sofya'da askerî ataşeyken Tekirdağ'da kurulmakta olan 19'uncu Tümen Komutanlığı'na tayin edilen ve harp esnasında emrindeki 57'inci Alay ile Conkbayırı'na gelen 19'ncu Tümen Komutanı Kurmay Yarbay Mustafa Kemal'in, 27'inci Alay'a mensup birliklerin geri çekilmekte olduğunu görerek, "düşmandan kaçılmaz, cephaneniz yoksa süngünüz vardır, yere yat" emrini vermesi (Mustafa Kemal, 2011, s. 4, 14-16) ve akabinde emrindeki 57'inci Alay'a, "Size ölmeyi emrediyorum. Siz ölene kadar geçen sürede yerinizi yeni kuvvet ve komutanlar alacaktır" sözleri Gelibolu yarımadasındaki muharebelere damgasını vurmuştur (Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, 1997, s. 69). İngilizler, 1923'te kaleme alınan *Turkey: a History of the Nationalistic Movement [Türkiye: Bir Milli Mücadelenin Tarihi] 1918-1922* adlı eserde, Türkiye Cumhuriyeti'nin bânisi Mustafa Kemal'i 'Gelibolu kahramanı' olarak nitelendirmişlerdir (TNA, WO 157/1309, 1923, s. 5).

Sonuç

Francis Bacon (1561-1626)'dan beri bilgiyi güçle, bilimi fayda ile özdeşleştiren İngilizlerin Gelibolu çıkarması, on yıllar boyunca sistematik biçimde toplanıp ayrıntısıyla analiz edilen istihbaratın, emperyalist amaçlar doğrultusunda 1915'te pratiğe koşulmasının müşahhas örnekleri arasındadır.

İngiltere, 1877'de Dışişleri Bakanlığı'na bağlı diplomatik teşkilatı, 1906'da Deniz İstihbarat Dairesi, Genelkurmay Başkanlığı ve Savaş Bakanlığı aracılığıyla Rumeli, İstanbul, Çanakkale ve Gelibolu Yarımadası hakkında ayrıntılı raporlar kaleme almış, bu raporlarda bahsi geçen bölgelerin coğrafi, topoğrafik, demografik yapısı tasvir edilmişti. Ayrıca bahsi geçen bölgelerdeki tabya ve istihkâmın yapısı, miktarı, nitelikleri ile muvazzaf ve yedek birliklerin kuvvet miktarı, seferberlik halinde 10 gün ilâ 12 hafta arasında işgal bölgesine sevk edilebilecek asker sayıları ayrıntısıyla hesaplanmıştır. İngiliz Genelkurmay ve Savaş Bakanlığı tarafından hazırlanan 1906 raporu, 1915-1916'daki Çanakkale/Gelibolu çıkarması öncesi kaleme alınan en ayrıntılı işgal tasarısı olması itibariyle Türk tarihi açısından son derece önemlidir. Bu tarih aynı zamanda Osmanlı-İngiliz ilişkileri açısından önemli bir milat noktasıdır. II. Abdülhamid devrinde 1878 sonrası bozulan Osmanlı-İngiliz ilişkileri, 1906'da yerini aleni düşmanlığa terk ederek iki devleti, savaşın eşiğine kadar getirmiştir. II. Meşrutiyet'in ilânından sonra yaşanan politik rejim değişikliği ve II. Abdülhamid'in tahtan indirilmesi de Türk-İngiliz ilişkilerinin düzelmesini sağlayamamış sonuçta iki devlet I. Dünya Harbi'nde karşı karşıya gelmiştir.

1906-1915 arasındaki 9 yıllık süre zarfında Osmanlı İmparatorluğu'nun kaybettiği topraklar ve değişen konjonktür göz ardı edildiğinde, 1906'daki işgal tasarısında tayin edilmiş olan harekâtın *temel prensipleri*, 25 Nisan'da başlatılan harekâtın zeminini oluşturmuş görünmektedir. 1906'daki tasarısı ile 1915'teki harekât arasında, ufak tefek farklılıkların yanı sıra birçok ortak özellik göze çarpmaktadır. Bunlardan en önemlisi 1915'te İngiliz birliklerin çıkarma yaptıkları bölgelerin 1906 tasarısında tayin edilmiş bölgeler olmasıdır: Kabatepe'nin güneyi ve kuzeyi ile İlyasbaba Burnu/Seddülbahir. 1906'da kesinlikle etkisiz hale getirilmesi gerektiği belirtilen Kumkale ve Beşika Körfezi'ni, 1915'te İngilizler yerine müttefik Fransız kuvvetleri işgal etmiştir. Çanakkale Boğazı'nı geçerek Rusya'ya yardım ulaştırma meselesi, doğal olarak 1906 raporunda bahis konusu edilmemiştir.

1906 raporundaki 14. ve 16. maddeler, İngiliz istihbaratının Osmanlı İmparatorluğu satından temin ettiği bilgileri hangi yöntemlerle pratiğe koştüğünü ortaya koyması açısından da

son derece önemlidir. Zira Britanya Hükûmeti'nin, Osmanlı hâkimiyetinin zayıf olduğu bölgelerdeki muhalif unsurları kışkırtma yahut el altından destekleme politikasının arkasında yatan nihai amacın, Türkleri Avrupa'dan çıkarmak ve İstanbul'u ele geçirmek olduğu açıktır. 1906 tasarısında Britanya İstanbul'u tek başına işgal etmeyi tasarlamışken 1915 harekâtları esnasında denkleme Fransa ve Rusya da dâhil olmuştur. İstanbul her ne kadar Mart/Nisan 1915'te imzalanan gizli antlaşma ile zafer ödülü olarak Rusya'ya bırakılmışsa da Çanakkale/Gelibolu'nun geçilememesi ve vaat edilen yardımların ulaştırılmaması sonrası Rusya'da vuku bulan devrim, İtilaf Devletleri'nin tüm planlarını suya düşürmüştür. Osmanlı İmparatorluğu I. Dünya Harbi'nden mağlup ayrılınca İstanbul'un geleceği İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin insafına terk edilmiş, bunun üzerine 1906'daki tasarının ana hedefi olan İstanbul, 16 Mart 1920'de İtilaf kuvvetleri tarafından resmen işgal edilmiştir. 15 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunan ordusu tarafından işgali, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Türk İstiklal Harbi (1919-1922)'ni tetiklemiştir. Milli mücadelenin başarıyla yürütülmesi sonrası işgalci kuvvetler, 11 Ekim 1922 tarihli Mudanya Ateşkes Antlaşması ile İstanbul'u Türklere bırakarak çekilmek zorunda kalınca hem 1906 işgal tasarısının hem de I. Dünya Harbi'nin ana hedefi olan Türklerin İstanbul'dan çıkarılması planı böylece akamete uğratılmıştır.

KAYNAKÇA

- ACIOĞLU, Y. (2016). "Çanakkale Tabyaları". *Sanat Tarihi Dergisi*, 25 (1): 1-57.
- ARI, K. (1997). *Birinci Dünya Savaşı Kronolojisi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- ATABEY, F. (2015a). "Belgelerle 18 Mart 1915". *100. Yılında Çanakkale Zaferi Sempozyumu* (içinde). İstanbul: T. C. Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.
- ATABEY, F. (2015b). "İtilaf Kuvvetleri'nin Gelibolu Yarımadası'na Çıkarma Harekâtı (25 Nisan 1915)". *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, 18: 249-270.
- AYDIN, M. (2016). "Çanakkale Savaşı'nda Kara Muharebeleri". *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*. 29: 47-63.
- BAYKAL, B. S. (1944). "Lord Salisbury'nin Osmanlı İmparatorluğu'nu Taksim Plânı", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 2 (5): 773-782.
- BELENLİ, T. (2019). "Türkiye-İtalya-Yunanistan Üçgeninde Rodos ve Oniki Ada (1911- 1930)". *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 64: 69-102.
- BENHÜR, Ç. - AKTAN C. D. (2024). "George Francis Milne (1866-1948)". Erişim Tarihi: 15.02.2024. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/general-milne-george-francis-milne-1866-1948/>
- Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi V. Cilt Çanakkale Cephesi Harekâtı 1'nci, 2'nci ve 3'ncü Kitapların Özetlenmiş Tarihi (Haziran 1914-9 Ocak 1916)*. (1997). Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- BOSTANCI, M. (2014). "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Hicaz'da Hakimiyet Mücadelesi". *Akademik Bakış Dergisi*. VII/14: 117-136.
- BOZKURT, A. (2024). "İstanbul'un İşgali". Erişim Tarihi: 19.02.2024. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/istanbulun-ismali/>

- BRITANNICA (2024). "Otto Liman von Sanders". Erişim Tarihi: 17.002.2024. <https://www.britannica.com/biography/Otto-Liman-von-Sanders>
- CLODFELTER, M. (2017). *Warfare and Armed Conflicts A Statistical Encyclopedia of Casualty and Other Figures, 1492–2015*. North Carolina: McFarland & Company, Inc., Publishers.
- DEMİRHAN, H. (2012). "Yunan İsyanı'nda (1821-1832) Londra Yunan Komitesi ve İngiliz Yunanseverlerin Faaliyetleri". *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*. 22: 41-64.
- DOYLE, P. D. & Bennett, M. R. (1999). "The Influence of Terrain in the Outcome of the Gallipoli Campaign, 1915". *The Geographical Journal*. CLXV/1: 12-36.
- DÖNMEZ, A. (2014). *Osmanlı Modernleşmesinde İngiliz Etkisi: Diplomasi ve Reform (1933- 1841)*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- EĞRİOĞLU ERTEKİN, I. (2023). *Fransız Elçilik Raporlarına Göre Osmanlı-Fransız İlişkileri (1792-1809)*. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- EĞRİOĞLU ERTEKİN, I. (2024). "Napoleon Bonaparte ve İstanbul". *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, XII/38: 256-271.
- EMECEN, F. (2003). "Limni". *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. XXVII: 190-192.
- ERTEKİN, F. (2022). *İngiliz İstihbaratı ve Osmanlı İmparatorluğu*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- ERTEKİN, F. (2023a). "'Konsolos Vekili' Herbert Charles Chermiside ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Yedi Ordusu (1880-1881)". *Osmanlı Tarihi Araştırmaları Merkezi (OTAM)*. 54: 25-53.
- ERTEKİN, F. (2023b). "II. Meşrutiyet'in İlânı Sonrası Edirne Vilayetinde Genel Durum: Konsolos Samson'un Raporu (1909)". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. XXIII/47: 539-558.
- FEDAKÂR, C. (2015). "1787-1792 Osmanlı-Rus Harplerinde Kılburun, Özi Nehri ve Hocabey Muharebeleri". *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*. XII/46: 119-136.
- GÜRGEN, S. Y. (2009). "Kale-i Sultaniye Antlaşması'nın Gizli Görüşmeleri". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XI/1: 309-325.
- HACISALİHOĞLU, M. (2003). "Makedonya". *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. XXVII: 437-444.
- HAMILTON, I. (1920). *Gallipoli Diary*. Vol. I. New York: George H. Doran Company.
- KIBIL, M. (2020). "Çanakkale Muharebelerinde İngiliz Askeri İstihbarat Raporları". *Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, V/1: 252-320.
- KIEL, M. (2009). "Selânik". *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. XXXVI: 352-357.
- KÖSE, İ. (2019). "I. Dünya Savaşı'nın İlk Gizli Anlaşması: İstanbul ve Boğazlar'ın Rus Çarlığı'na Bırakılması (Mart-Nisan 1915)". *Bilig*, 89: 1-27.
- KUT, Ş. (2016). "Türk Dış Politikasında Ege Sorunu". *XX. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi* (İçinde). (der. Faruk Sönmezoğlu). İstanbul: DER Yayınları.

- MUSTAFA KEMAL. (1916). *Ta'lim ve Terbiye-i Askeriyye Hakkında Nokta-i Nazarlar*. Ankara: Genelkurmay Basım Evi.
- MUSTAFA KEMAL. (2011). *Arıburnu Muharebeleri Raporu*. Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Yayınları. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri I.* (2005). (yay. haz. Muzaffer Albayrak, Mustafa Çakıcı, Recep Uzundağ, Salih Kahrıman, Yılmaz Karaca). Ankara: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 71.
- ÖRENÇ, A. F. (2009). "1827 Navarin Deniz Savaşı ve Osmanlı Donanması". *Tarih Dergisi*, 46: 37-84.
- ÖZCAN, A. (2000). "Osmanlı-İngiliz Münasebetleri". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXII: 302-307.
- ÖZKAN, Y. A. (2022). "British Intelligence and the Dardanelles: the 1906 Taba affair revisited". *Intelligence and National Security*. XXXVII/7: 1020-1037.
- ÖZLÜ, H. (2019). "I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale Muharebeleri'nde Fransızların Anadolu'ya Geçme Girişimi ve Kumkale Savunması". *Atatürk Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. 64: 313-338.
- POLAT, Ü. G. (2018). "İstanbul İşgal Edilince: 1915-1916 Müttefik Planları ve Mondros Mütarekesi Sonrasında Değişim". *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, XVII/33: 123-146.
- SANDER, O. (2003). *Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918*. İstanbul: İmge Kitapevi.
- SONYEL, R. S. (1987). "Albay T.E. Lawrence, Haşimi Araplarını Osmanlı İmparatorluğuna Karşı Ayaklanmaları için Nasıl Aldattı. İngiliz Gizli Belgelerine Göre". *Belleten*, LI/199: 231-255.
- ŞAHİN, E. (2009). "Kronolojik Çanakkale Savaşları Tarihi (3 Kasım 1914-9 Ocak 1916)". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XXV/73: 107-164.
- The Handbook of Turkish Army*. (1916). Intelligence Section, Cairo, London: The Imperial War Museum and The Battery Press.
- The Oxford Illustrated History of the First World War*. (2014). (ed. Hew Strachan). Oxford: Oxford University Press.
- TOKAY, G. (2019). "The Ottoman Army during the Hamidian Period: An Assessment". *Abdülhamid II and His Legacy*. (ed. Ş. Tufan Buzpınar-Gökhan Çetinsaya). İstanbul: The Isis Press.
- TUNÇOKU, M.-TAŞKIRAN, C. (2000). *Çanakkale, Churchill ve Anzaklar*. Ankara: Genelkurmay Basım Evi.
- UÇAROL, R. (1995). *Siyasi Tarih (1789-1994)*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- UYAR, M. – ERICKSON J. E. (2017). *Osmanlı Askeri Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ÜLKÜ, O. (2020). "Tartışmalı Bir Yapı Olarak Bolayır Merkez Tabyası". *Sanat Dergisi*, 35: 175-188.

Tasarıdan Harekâta: İngiltere'nin 1906 Tarihli Gelibolu'yu İşgal Tasarısı ile 1915'teki...

YEŞİL, F. (2010). "İstanbul Önlerinde Bir İngiliz Filosu: Uluslararası Bir Krizin Siyasî ve Askerî Anatomisi". *Nizâm-ı Kadîm'den Nizâm-ı Cedîd'e III. Selim ve Dönemi*. (ed. Seyfi Kenan). İstanbul: İSAM.

YILDIZ, G. (2019a). "How to Defend the Turkish Straits Against the Russians: A century-long 'Eastern Question'in British defence planning, 1815- 1914". *The Mariner's Mirror*. CV/1: 40-59.

YILDIZ, G. (2019b). *Osmanlı Devleti'nde Askerî İstihbarat*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Arşiv Belgeleri

The National Archives (TNA)

Foreign Office [FO] 195-2226 (1906), No.2, No. 16, No. 23, No. 26, No. 38, No. 48, No. 62.

FO 424-38 (1877). 'Reports and Memoranda Relative to Defence of Constantinople and Other Positions in Turkey and on Routes in Roumelia.

FO 881/8589X (1905). 'Turkey: Military Report. Eastern Turkey in Europe', General Staff, War Office.

War Office [WO] 157/1309 (1923), 'Turkey: A History of the Nationalist Movement: 1918-1922'. C. I.

WO 106/1461 (1906). 'War with Turkey'.

British Library (BL)

India Office Records and Private Papers IOR/L/PS/10/623. (1916-1919). 'Turkey: the future of Constantinople'.

IOR/L/PS/18/B310a. (1919). 'The Future of Constantinople'.

EKLER

Ek 1: Çanakkale/Gelibolu'daki tabyaları gösteren harita (Acioglu, 2016, s. 4).

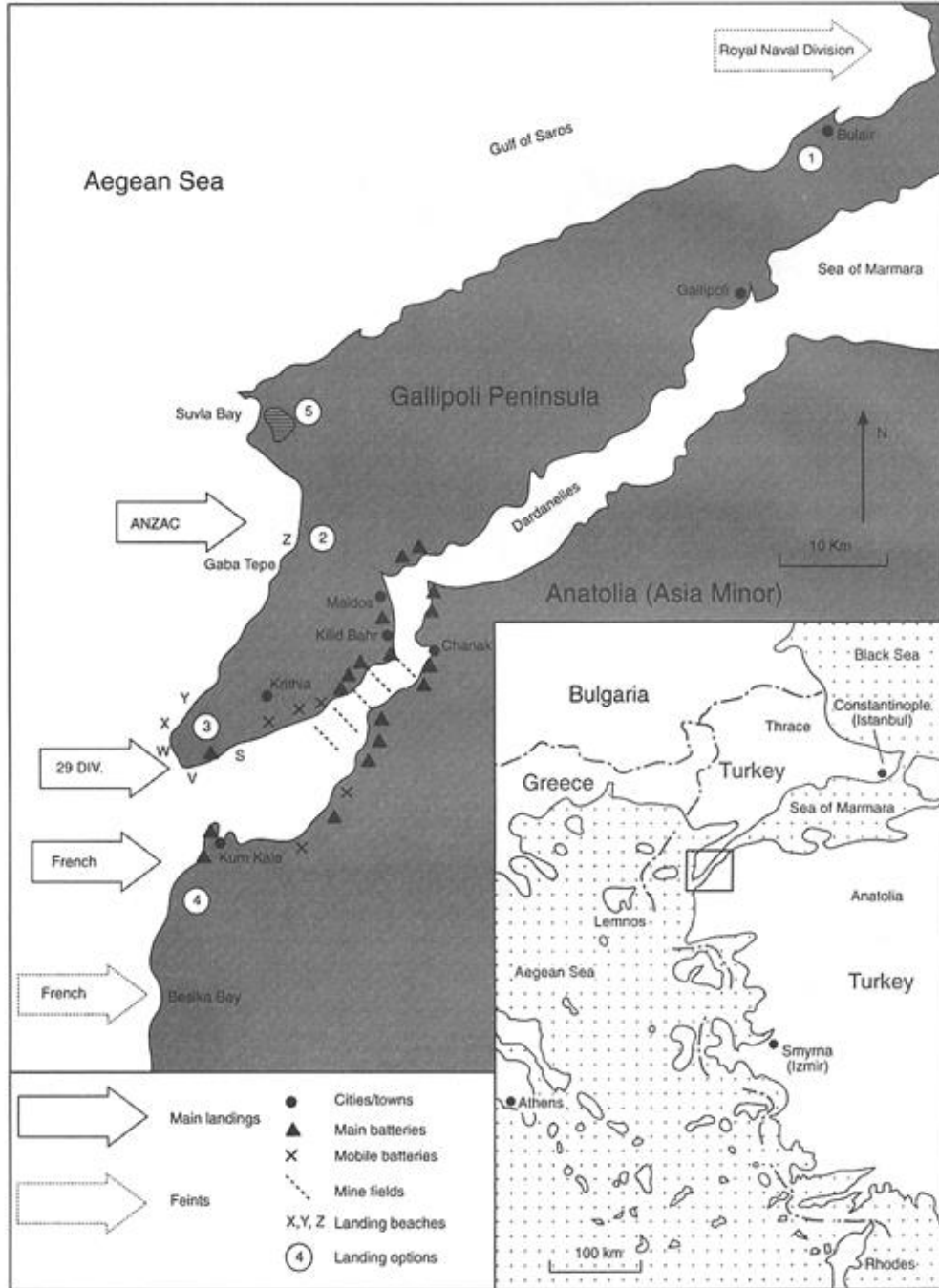
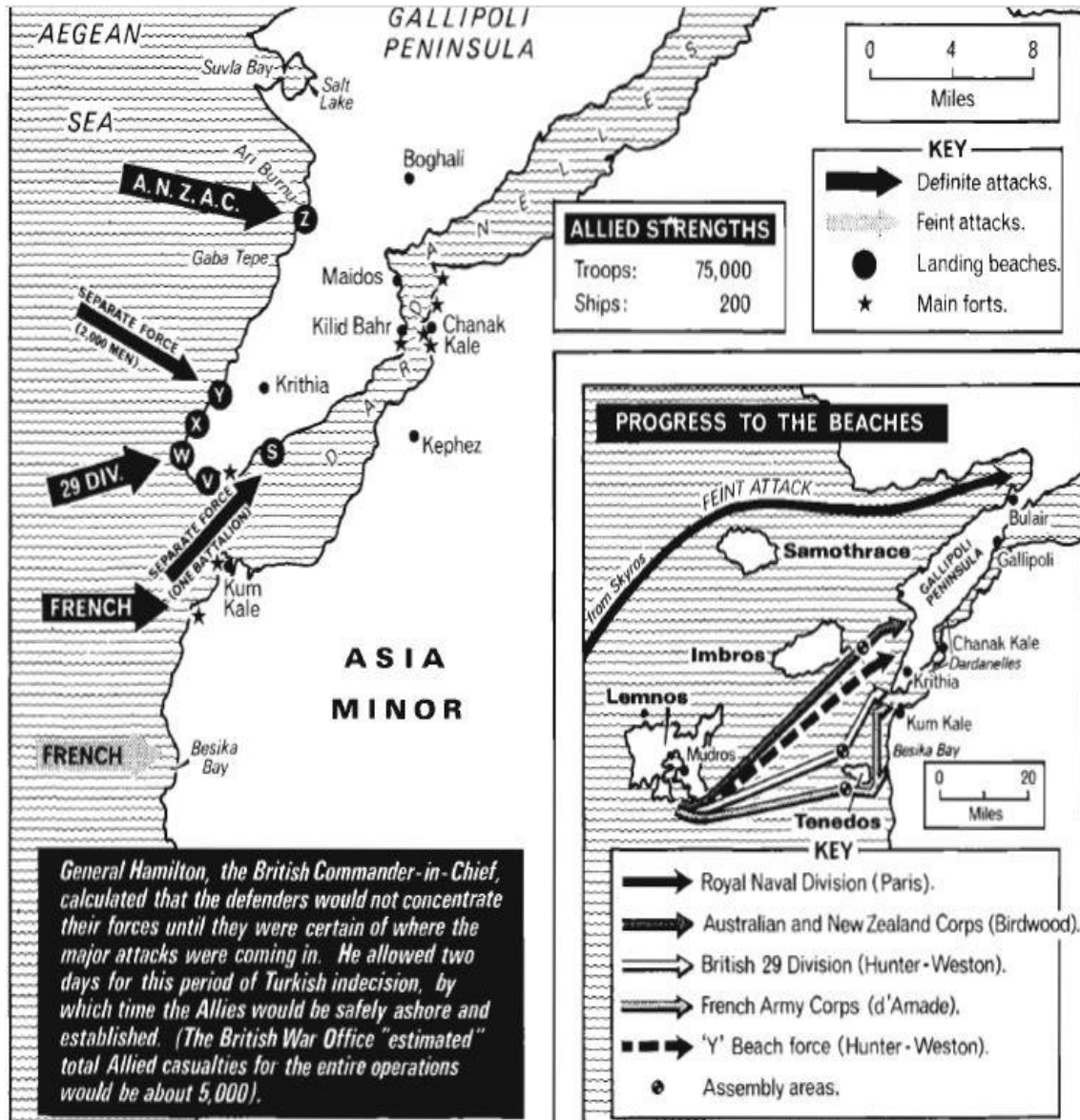
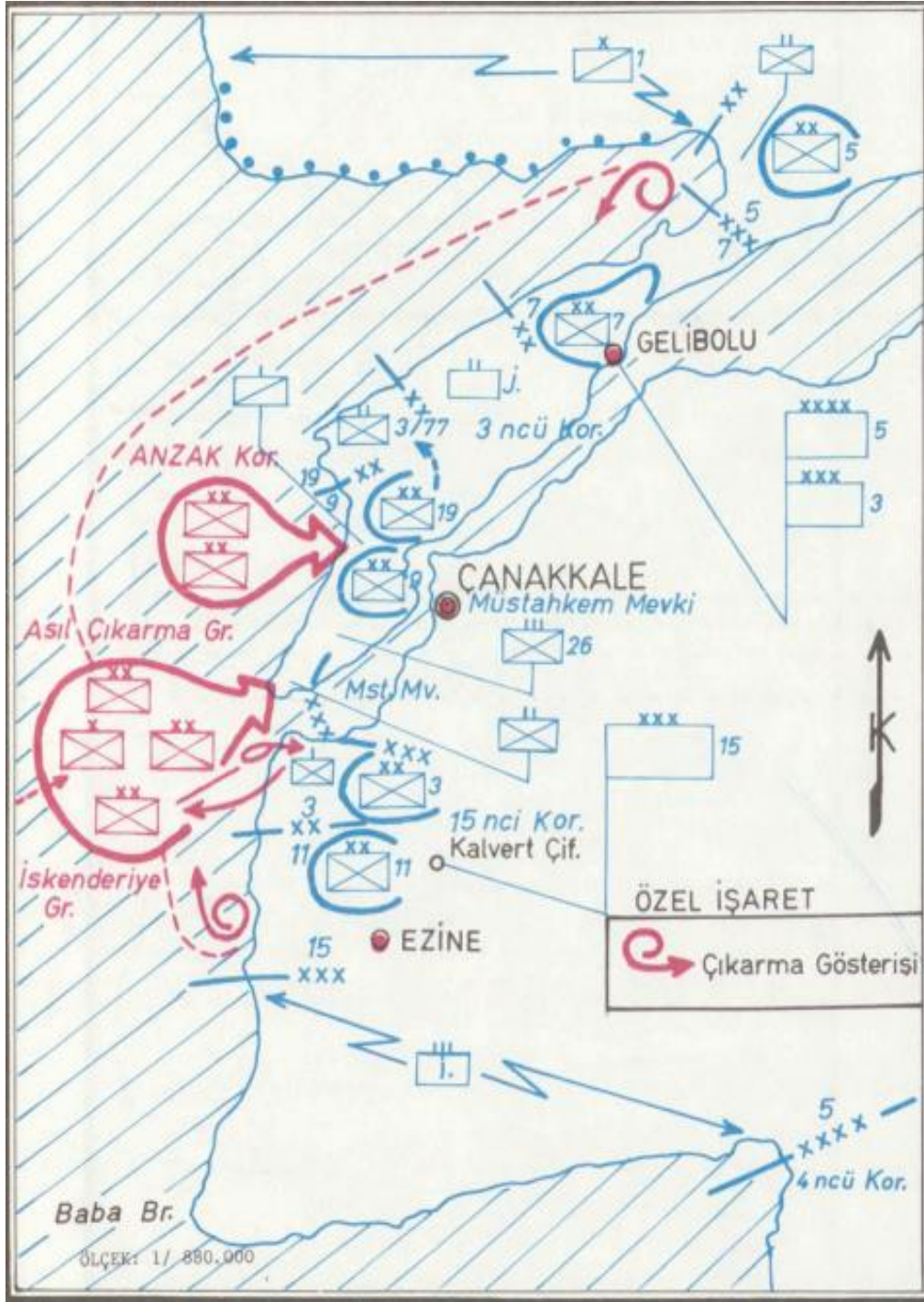

Fig. 1. Map of the Gallipoli Peninsula and the Dardanelles, showing landing options of the 1915 Campaign, and the main landings and feints made on 25 April 1915

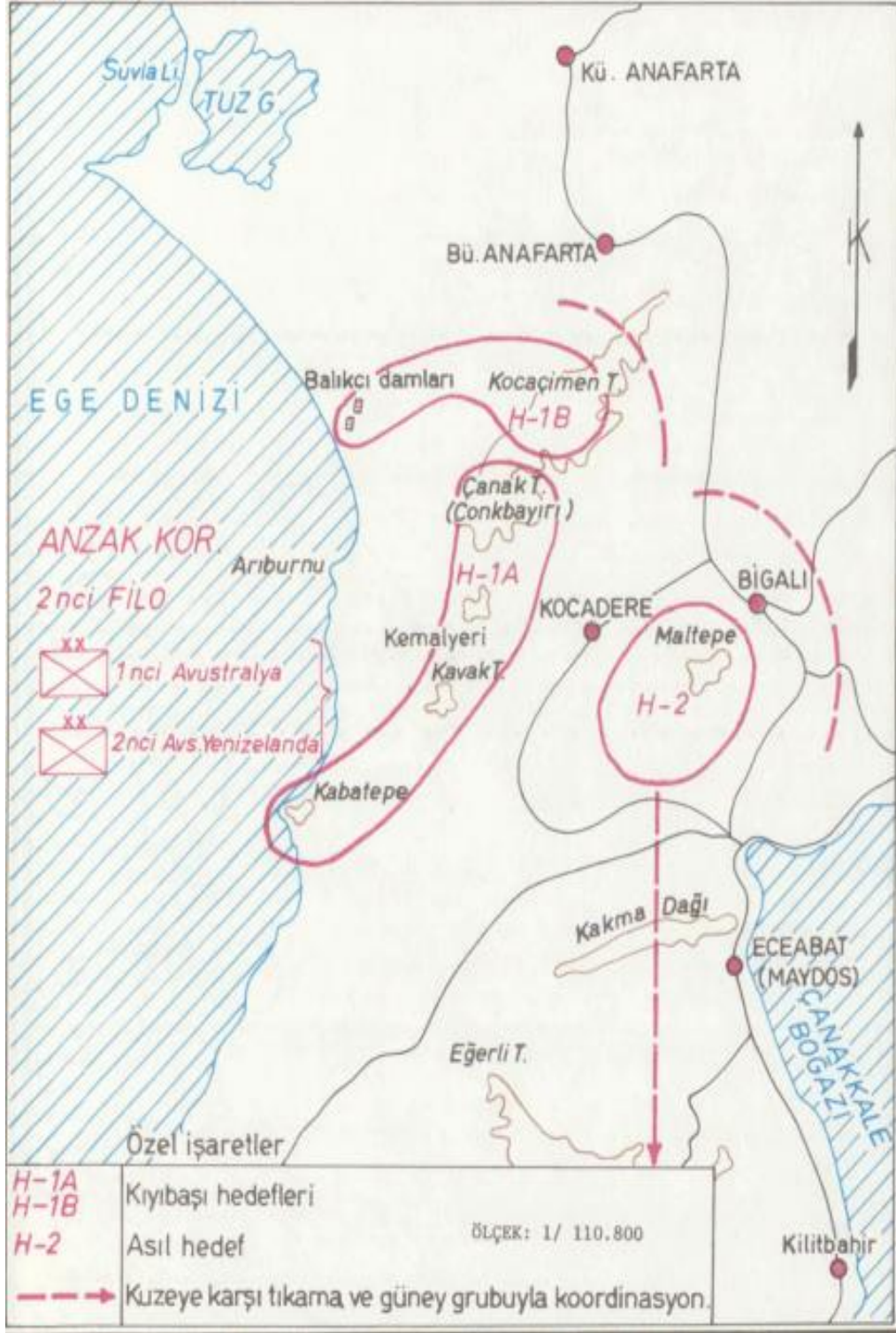
Ek 2: Gelibolu Yarımadasındaki Çıkarma Bölgeleri (Doyle ve Bennett 1999, s. 13).

Ek 3: Gelibolu Yarımadasındaki Çıkarma Bölgeleri (First World War, 2014, s. 120).

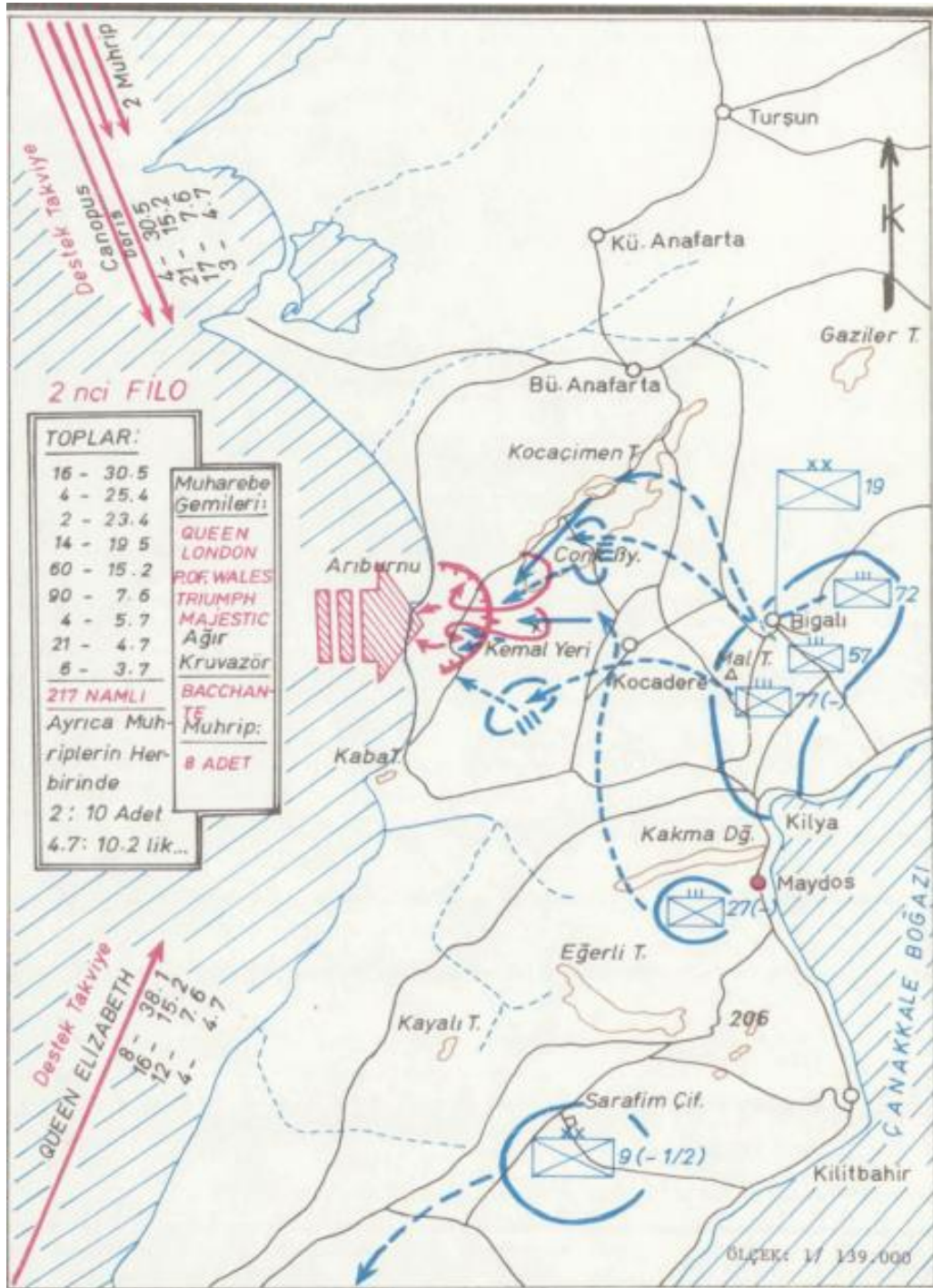

Ek 4: Tarafların Genel Harekât Planı ve Çıkarma Bölgeleri (Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, 1997, s. 287).

Ek 5: Anzak Kolordusu'nun Çıkarma Yeri ve Hedefleri (Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, 1997, s. 291).

Tasarıdan Harekâta: İngiltere'nin 1906 Tarihli Gelibolu'yu İşgal Tasarısı ile 1915'teki...

Ek 6: Türk Birliklerinin İçeri Doğru İlerleyen Anzak Kolordusuna İlk Müdahaleleri (Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, 1997, s. 292).

EXTENDED ABSTRACT

The straits of the Bosphorus and the Dardanelles, have had a strategic importance throughout history as a very important centre connecting the Black Sea with the Aegean and the Mediterranean. The defence of Istanbul against an attack by a maritime state from the west was only possible through the defence of the Dardanelles and Gallipoli. Throughout history, the status of the Turkish Straits has been an issue closely followed not only by the Ottoman Empire, but also by European powers such as Russia, Germany, France, Austria-Hungary and Britain. The straits that connect the two seas have naturally become one of the most important centres of international trade, diplomacy, politics and, of course, intelligence.

Although Ottoman-British relations followed a turbulent course depending on the international conjuncture from the end of the 18th century onwards, British governments mostly refrained from entering into alliances that led to the destruction or disintegration of the Ottoman Empire in the 18th century. Britain began discussing possible scenarios for the defence of the Turkish Straits after the Russian navy demonstrated its superiority over the Ottoman navy in the Mediterranean during the Ottoman-Russian War of 1768-74, and after the Treaty of 1774 gave Russian ships the right of free navigation in all Ottoman waters, including the Black Sea. At the end of the 18th century, the fragmentary information gathered about the Straits became systematic with the establishment of centralised intelligence services in Europe in the 19th century.

Ottoman-British relations have had a turbulent history. In the Crimean War of 1853-56, the British fought on the side of the Ottomans against the Russians. However, the Russo-Turkish War of 1877-78 was a major turning point in relations between the two states. Britain's policy of protecting the territorial integrity of the Ottoman Empire changed with this war. In 1906, during the reign of Abdülhamid II, relations between the two states broke down completely and the British drew up detailed plans to occupy the Gallipoli peninsula and take Istanbul.

This article analyses a report entitled 'War with Turkey', which is among the papers of the British War Office (WO) at the National Archives in London. In the two-part report mentioned above, the occupation of the Gallipoli peninsula in 1906 is discussed in detail in the form of a proposal ready for implementation. In the first part of the report, the areas suitable for landings and the fortifications in Gallipoli and Dardanelles were numbered in tables, and the invasion plan in the second part was drawn up with reference to these numbers. The British decision-makers of the time carried out this invasion, planned in 1906, in 1915 during the First World War. Ignoring the territorial losses of the Ottoman Empire during the nine-year period between 1906 and 1915 and the changing circumstances, the basic principles of amphibious operations laid down in the 1906 invasion plan seem to have formed the basis of the operation launched on 25 April.

Articles 14 and 16 of the 1906 report are extremely important because they reveal the methods by which British intelligence put into practice the information it received from throughout the Ottoman Empire. This is because it is clear that the ultimate aim behind the British government's policy of provoking or covertly supporting opposition elements in the regions where Ottoman rule was weak was to expel the Turks from Europe and take Istanbul. Moreover, while Britain had planned to occupy Istanbul alone in the 1906 report, France and Russia entered the equation during the 1915 operations. Although the secret treaty signed in March/April 1915 left Istanbul to Russia as a prize for victory, the revolution that broke out in Russia after the failure to take Gallipoli and the failure to deliver the promised aid thwarted all the Entente's plans.

When the Ottoman Empire was defeated in World War I, the future of Istanbul was left to the mercy of the British and French forces, and Istanbul, the main target of the 1906 plan, was officially occupied by the Entente forces, the first on 13 November 1918 and the second on 16 May 1920. On 15 May 1919, the occupation of Izmir by the Greek army triggered the Turkish Independence War (1919-1922) led by Mustafa Kemal Pasha. After the success of the national struggle, the occupying forces were forced to withdraw, leaving Istanbul to the Turks with the Mudanya Armistice Treaty of 11 October 1922, thus thwarting the plan to expel the Turks from Istanbul, which was the main aim of both the 1906 occupation plan and the First World War.